

B.

70. 8. 232

14643/B/1.

H x 1

19/10

42500

HEELKUNDIGE WAARNEMINGEN,

D O O R

F. J. TER B O R G H,

*Heel- en Vroedmeester te Groningen, Lid van
't Genootschap ter bevordering der Heel-
kunde te Amsterdam.*

MET EENE AANPRIJZENDE VOORREDE

V A N

P. D R I E S S E N,

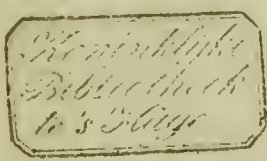
*M. D., Lid van het Koninklijk Instituut,
Hoogleeraar in de Geneeskunde, enz.*

MET PLATEN.

Te G R O N I N G E N,
bij W. W O U T E R S.

1 8 0 8.

1871

RECEIVED

NOV 10 1871

AMOUNT PAID

A A N D E N

HOOG EDELEN GESTRENGEN HEER

Mr. H. L. WICHERS,

RIDDER DER KONINKLIJKE

ORDE VAN DE UNIE,

STAATSRAAD VAN ZIJNE MA-

JESTEIT DEN KONING

VAN HOLLAND,

LANDDROST IN HET DEPAR-

TEMENT GRONINGEN.

MITTS.

M I T S G A D E R S
A A N D E
P R O V I S I O N E E L E C U R A T O R E N
D E R
H O O G E S C H O O L T E G R O N I N G E N .

DEN HOOG WEL GEBOREN HEERE
E. LEWE VAN MIDDELSTUM,
COMMANDEUR DER KONINKLIJKE
ORDE VAN DE UNIE, STAATSRaad
VAN ZIJNE MAJESTEIT DEN KO-
NING VAN HOLLAND, ASSESSOR BIJ
HET LANDDROST-AMBT IN HET
DEPARTEMENT GRONINGEN.

DEN HOOG EDELEN GESTRENGEN HEERE
Mr. S. W. T J A S S E N S ,
ASSESSOR BIJ HET LANDDROST-AMBT
IN HET DEPARTEMENT GRONINGEN.

W O R D E N D E Z E
H E E L K U N D I G E W A A R N E M I N G E N
U I T W A R E H O O G A C H T I N G V O O R D E R -
Z E L V E R U I T S T E K E N D E V E R D I E N S T E N
E N Z U C H T T E R B E V O R D E R I N G
D E R W E T E N S C H A P P E N ,
E E R B I E D I G O P G E D R A G E N

D O O R D E N
S C H R I J V E R .

P. DRIESSEN

A A N D E N

L E Z E R.

Zeer treffend was voor onze Hoogeschool, en voor de Maatschappij in 't algemeen, het overlijden van onzen Ambtgenoot, mijnen Leermester en Vriend, den Hoogleraar MUNNICKS, 't welk inviel op den 8 September 1806.

Dit verlies werd aanmerkelijk vergroot, doordien het den Bezorgeren dezer Hoogeschool ondoenlijk was, om voor den aanvang der Academische lessen hetzelfde, zoo veel mogelijk, te herstellen, door eenen anderen Hoogleraar in des overledenen plaats te roepen.

*

De

De staat onzer Geneeskundige Faculteit, welke men zoo gaarne in haren vollen bloei wilde behouden, gaf in deze omftandigheden met regt de grootfte bezorgdheid aan Henlieden, wier edele zucht voor het welzijn der Hoogeschool met roem in ons Vaderland bekend is.

Heeren Curatoren begrepen aan niemand nader deze hunne bekommering te kunnen openleggen, dan aan mijnen Vriend, den Hoogleeraar THUESSINK, en mij, en met niemand beter te kunnen raadplegen over de middelen, waardoor men op de beste wijze in deze dringende behoefte zou kunnen voorzien.

Door dit volkomen vertrouwen, gepaard met zoo vele blijken van gene- genheid, aangemoedigd, waren wij beiden zeer bereidvaardig om ieder een der vakken van onzen overleden Ambtgenoot te vervullen, ten minfte, zoo
veel

veel immer onze andere bezigheden toelieten, de studerende Jeugd ter beoefening derzelve aanleiding te geven. Mijn Vriend THUESSINK nam de Physiologie, en ik de Ontleed- en, zoo veel mogelijk, de Heelkunde.

Door deze maatregelen hebben wij die voldoening gehad, dat niemand der Studerenden, 't welk anders zoo dikwijls bij vertrek of versterf van Hoogleeraren gebeurt, onze Academie verlaten heeft; en hebben tevens de aangenzaamste en vereerendste bewijzen ondervonden van goedkeuring over onzen arbeid.

Wanneer Bezorgeren eener Hoogeschool op die wijze gemeenschappelijk met Hoogleeraren over de beste aangelegenheden van het Academisch onderwijs handelen, geven Zijlieden daar door aan de studerende Jeugd en de geheele Maatschappij de meeste zekerheid, dat de bloei van zulk eene Hoo-

geschool onder hun bestuur nimmer verwelken zal.

Schoon de Ontleedkunde van kinds-
 been af aan altijd mijne geliefkoosde
 wetenschap was geweest, en ik vijf
 jaren, vooral onder het opzicht van den
 grooten CAMPER, mij in dezelve had
 geoefend, had ik evenwel, sedert ik
 mij geheel uit hoofde van mijn beroep
 en meerderen smaak aan de beoefening
 der Scheikunde had overgegeven, nim-
 mer iets meer daaraan gedaan; de Heel-
 kunde had ik nimmer praktisch behan-
 deld. Ik stelde daarom aan Heeren
 Curatoren voor, om den Heelmeester
 TER BORGH te mogen verzoeken, om
 in beide deze vakken, en bijzonder
 het laatste, onder mijn opzicht en met
 mij werkzaam te zijn. Ik kende den
 Heer TER BORGH lange jaren,
 als Amanuensis van den voortreffelijken
 Ontleedkundigen, wiens verlies wij be-
 treuren; ik kende hem sedert lang, als
 een

een ervaren, voorzigtig, handig en gelukkig Operateur, die eer doet aan de nagedachtenis van dezen zijnen en mijnen Leermeester; ik kende 's Mans onbepaalden ijver en zucht ter uitbreiding zijner kundigheden en bevordering zijner wetenschap.

Mijn Vriend aarzelde dan ook geen oogenblik; en het is met een opregt gevoel van genegenheid, dat ik hem in 't openbaar voor deze bereidwilligheid en den uitnemendsten dienst, aan de Academische jeugd bewezen, mijnen dank betuige.

Wij begonnen dan eerst onze Ontleedkundige werkzaamheden. Met eenige beschroomdheid nam ik na 32 jaren het mes in handen, doch spoedig ondervond ik tot mijn genoegen, dat mijne hebbelijkheid voor die oefeningen niet geheel verloren was. Langzamerhand werd ik, als 't ware, te rug gebracht tot de Anatomische School van

mijnen Academietijd, en ondervond met een dankbaar gevoel, hoe krachtig en inblijvende die indrukken zijn, welke men ontvangt door het onderwijs van een' waarlijk groot' man, van een' man, als CAMPER was

Verder begrepen wij, dat niets aan de Studerende Jeugd nuttiger konde zijn, dan een *Collegium casuale Chirurgicum* op te rigten.

Dit was nauwelijks besloten, of het kwam tot stand; en werd eerst door eene kleine toelage der Studerenden bekostigd, en naderhand door de edelmoedigheid van Heeren Landdrost en Curatoren tot in Januarij van dit jaar voortgezet.

Een zeer groot aantal ellendigen kwam telkens van deze weldadige inrigting gebruik maken. Ieder der Studenten nam eenige lijdens ter bezorging op zich. Verscheide gewigtige operatien geschieden in hunne tegenwoordigheid en me-
de-

dewerking met den besten uitflag. Velen onzer medeburgers, die ik uit naam der ellendigen, welke zij in hunnen bitteren nood verkwikt hebben, harte-lijk dankzegge, ondersteunden door liefdegaven onzen arbeid.

Sommige geneesmiddelen, welke zelfs in de beste onzer Apotheken niet altijd even gelukkig uitvallen, werden door de Studenten onder mijn opzigt in het Laboratorium Chemicum vervaardigd.

Zoodanigen zijn inzonderheid het *Oleum* en *Axungia Oxygenata* en eenige bereidingen van den kwik. Want daar wij vele zieken met verouderde schurft en anderen uitflag van dien aard behandelden, veel *herpes*, en *tinea* enz., hadden wij ruime gelegenheid om van deze geöxygeneerde middelen gebruik te maken, en de gevallen, waarin dezelve te pas komen, nader te bepalen.

Ik vind dikwijls het *Ol.* en *axung. oxy-*
gen.,

gen., zelfs bij de kundigste Apothekers, niet tot dien trap van verzadiging gebragt, als ik wel wenschte. Mischien is ons opgegeven kenmerk in de *Pharm. Batava* van het *Ol. oliv. oxygen*: — *Syrupi spissioris habeat consistentiam*; niet bepaald genoeg. Ik twijfel, of men wel genoeg in acht neemt de voorzorgen, welke ik heb aanbevolen in een' brief, aan wijlen mijnen Vriend DEIMAN over dat onderwerp geschreven, en bij HOLTROP in 1803 te Amsterdam gedrukt. Wat zou anders wel de reden kunnen zijn, waarom zoo velen onzer kunstgenooten, ook hier ter stede, weinig nut van deze geneesmiddelen ondervinden, daar in tegendeel de Chir. TER BORGH mij sedert lang heeft verzekerd in zijne uitgebreide praktijk groot nut van die Olie en *axungia* te hebben waargenomen, welke zijne leerlingen onder mijn opzigt in het Laboratorium der Academie hadden bereid? Dr. DEIMAN heeft mij

mij dezelfde verzekering gedaan van de Olie, naar mijn voorschrift (zie K. en L. Bode No. 2. 1803) vervaardigd; en zelf heb ik meermalen deze middelen met den besten uitflag aangewend.

Mijne *Axungia* is wit, en zoo hard, dat men dezelve in de koude bijna tot poeder kan wrijven, en men verpligt is tot sommige gebruiken dezelve met eenig *ol. oxygen.* te verdunnen. Wanneer men volgens de *Pharm. Batav.* werkt, en 4 ponden b. v. vervaardigt, dient men om zulk eene *axungia oxygenata* te verkrijgen, ten minste vier dagen bestendig onder eene zachte warmte roerende, te besteden.

Mijn *oleum oxygenatum* is wit of zeer ligt geel, zeer lijvig en zoo zwaar, dat het in het water naar beneden valt, en deze zwaarte, geloof ik, dat wij voor het beste karakter van deszelfs deugd moeten houden. Ik heb daarom de formula van de *Pharm. Batava*

voor mijne leerlingen dus vermeerderd: *Sit adeo ponderosum, ut in aqua subsidat.* Ter bewerking van drie ponden olie heb ik wel acht dagen noodig. Ik twijfel niet, of men zal in 't algemeen op die wijze werkende, deze zoogenaamde *geoxygeneerde* middelen geenszins ('t welk mij wel eens is voorgekomen) onder de werkelooze of overtollige van de *Pharm. Batava* rangschikken.

Onder deze onzer voorname geneesmiddelen, waarvan de bereiding niet altijd even goed uitvalt, breng ik ook het *Unguentum Neapolitanum* of het *ung. oxyduli Hydr.* van onze Apotheek. Dit moet den kwik bevatten, geheel in den staat van *oxydulum* gebragt gedurende de wrijving. En hoe dikwijls zien wij niet, dat het bleeker is, dan het zijn moest? Zuik een *unguent* bevat den kwik voor een groot gedeel-

deelte in den staat van metaal zonder eenige zuurstof in kleine, zelfs door het vergrootglas bezwaarlijk zichtbare, bolletjes; en zulk een *unguent* doet mindere werking. Geen metaal schijnt te werken op ons ligchaam zonder eenen zekeren graad van verzadiging met zuurstof. De opstellers der *Pharm. Batava* in acht nemende, dat volgens de gewone manier van werken veel tijds vereischt wordt om den kwik volkomen te doodden; en men die bewerking somwijlen helpt door eenige greinen zwavel bij het mengsel te doen, of door middel van Terpentijn, of ranfig vet, of oude zalf er onder te mengen; dat van deze bijvoegselen, het eerste de kracht des kwiks aanmerkelijk vermindert, en de andere aan de zalf eene scherpte geven, waardoor in vele gevallen van Venerischen aard de huid dezelve niet verdragen kan; dit, zeg ik, in acht nemende, hebben wij een

gedeelte *axungia oxygenata* bij de gewone *Axungia* in onze Apotheek voorgeschreven; waardoor de dooding van den kwik veel spoediger gaat. Doch zoo nu eens die *Axungia oxyg.* niet volkomen goed is, wordt ook het *ung. mercur.* niet, gelijk het behoort te zijn. Dus verkoos ik liever om het zelf te bereiden; en, om nog de dooding van den kwik te bespoedigen, nam ik somwijlen enkele *Axung. oxygen.* met $\frac{1}{4}$ *ol. oxygen.* verdund, bij drie of vier deelen van dit mengsel, één deel kwik voegende. Ook maakten wij somtijds gebruik van het zwart kwikoxydule, 't welk voornamelijk om die reden in de Apotheek is ingevoerd; en mischien is nog dit de beste kwikzalf, *oxydulum Hydr. nigrum* namelijk met varkensreuzel. Wij moeten eene zalf hebben, die zacht is, en waarin eene volkomene oxydulatie plaats heeft, en zoo eene vindt men niet algemeen in de Apotheken en Chirurgijns winkels. Met

Met het *Unguentum citrinum* of *nitratiss Hydrargyri Pb. B.* is het even zoo gelegen. Velen begrijpen niet, waarom onze bewerking beter is, dan de gewone; en daarom is men wel eens in twijfel, of die zalf, door de Heelmeesters gebruikt, wel naar de *Pharm. Batava* bereid is. Geen der tot nu toe gevolgde voorschriften schijnt voldoende; de gewone oplossing van kwik in salpeterzuur, in de hitte gemaakt, is doorgaans een onzeker geneesmiddel; het bevat *nitras oxydi*, en *nitras oxyduli hydrargyri acidulum* in verschillende proportien, en naar mate het laatste zout de overhand heeft, vermindert de kracht: men leze hier over de Verhandeling van mijnen Leerling en Vriend Dr. FOCKEMA, *De præcipuis remediis mercurialibus*. Gron. 1801.

Door het kwikoxyde in salpeterzuur te ontbinden, krijgen wij eene oplossing, die altijd zeer krachtig, en altijd

** 3

even

even krachtig is: hier van maken wij niet alleen uitwendig gebruik voor het *ung. citrinum*, maar ook inwendig, behoorlijk verdund, bijzonder voor de salpeterzuure kwikpillen, naar den be- roemden VAN GESSCHER, *Pil. Ges- scheri* genaamd.

Ook hebben wij doorgaans eigen ge- maakten *Sublimaat (murias Hydrargyri)* gebruikt; en ik ben volkomen in het denkbeeld, dat, wanneer wij niet ver- zekerd kunnen zijn, dat dit geneesmid- del op de oude manier naar de *Pharm. Batava* bereid is, wij veel beter doen, met het zelf te bereiden. Ik zou wel wenschen, dat de Apotheker zulks al- tijd deed. Er is namelijk somtijds in den sublimaat uit de fabrieken eene mindere oplosbaarheid in water, dan plaats moest hebben. Dit schijnt vooral het geval te zijn met dien *Sublimaat*, die door de ontleding van zwavelzuren kwik met gewoon zout bereid wordt. Meer dan

dan eens is het mij voorgekomen, dat ik het op die wijze vervaardigd middel onderzoekende, er eene vrij aanzienlijke hoeveelheid *Mercurius Dulcis* (*murias hydrarg. oxydul.*) in vond. Hoe het zij, dit is zeket, dat onze *Sublimaat* somtijds dit innengfel in groote mate bezit: ik heb er nog zeer onlangs in eene der voornaamste Apotheken te Amsterdam de proef van genomen, daar ik evenwel zeer tot mijn genoegen ondervond, dat men dezen onechten *Sublimaat* als zoodanig kende. De *Sublimaat*, wanneer men van denzelven goede uitwerkingen zal ondervinden, moet geheel tot zijne *basis* hebben het *oxydum*, en tevens eenige overmaat van zuur; waarom ik ook den *Sublimaat*, door den natten weg bereid, bijzonder zou aanraden — dergelijke *Sublimaat* wordt niet zoo ligt door onze voedfels en bijgemengde geneesmiddelen ontleed. Vooral is de *Sublimaat*, die *mer-*

curius dulcis bevat, daardoor veel minder krachtig. Schoon dergelijk onvol- doend geneesmiddel in veel water op- losbaar is, kan men evenwel, door tel- kens weinig water er bij te gieten het *urias oxydi* grootendeels afscheiden, terwijl men het bijna onoplosbaar *urias oxyduli* overhoudt, en op de gewone wijze met kalkwater onderzoeken kan.

Ik zou over dit gewigtig onderwerp meer kunnen zeggen; doch ik vrees, dat dit voorberigt, tegen mijn oog- merk, het aanzien zou krijgen van eene Pharmaceutische verhandeling. Alleen wil ik hier nog bijvoegen, dat wij in gevallen, daar Kina noodig was, met vrucht hebben gebruik gemaakt van het *pulv. Cortic. cum magnes.* Onder dien naam ben ik gewoon in mijne lessen te bereiden een geneesmiddel, bestaande uit rooden of bruinen Cortex, met $\frac{1}{4}$ *magne- nesia usta*, en een weinigje gezuiverden brandewijn (*Spir. vini rectific.*) een kwar- tier

tier uurs in een' mortier gewreven, en dan met een zeer zacht vuur gedroogd.

In de Inwijdings Verhandeling van *Doct. SCHNEIDLER de quorundam remediorum usu in febribus. Gron. 1805.* kan men onder anderen zien, welk nuttig gebruik mijne leerlingen van deze bereiding gemaakt hebben, die vooral, wegens den hoogen prijs van dit geneesmiddel, meer dan ooit de aandacht der Geneeskundigen schijnt te verdienen, daar men in vele gevallen van kleine giften even goede uitwerkingen ziet, dan van veel grootere van den besten koortsbast zonder deze bewerking.

Na dezen uitstap keer ik dan weder tot ons *Collegium casuale*. Bij het eindigen onzer werkzaamheden begreep ik het niet ongepast te zijn, daar wij zoo vele gewigtige gevallen gezien hadden, om daarvan eene kleine gedachtenis na te laten, bijzonder ten dienste der Heeren Studenten, welke met regt bij het on-

der-

derzoek der zieken omtrent derzelver behandeling wel eenig meer uitgebreid verflag hadden gewenscht te hooren, doch waartoe, wegens de veelheid van zieken, doorgaans de tijd te kort was.

Mijn Vriend kon hiertoe bezwaarlijk besluiten; en ik giste de reden gemakkelijk. Daar namelijk in ons Vaderland de Heelkunde noch niet, gelijk elders, in dat aanzien is, als de Geneeskunde, zijn onze Heelmeesters, zelfs de ervarenste, meest allen lieden, die niet van hunne jeugd af aan tot de Studien zijn opgelegd. Zij misfen veeltijds de hebberlijkheid om in eenen beschaafden en duidelijken stijl en goede taal hunne denkbeelden op het papier te brengen. Dit houdt velen te rug: men wil zich niet gaarne blootstellen aan beoordeelingen en aanmerkingen, die op taal en stijl zouden kunnen vallen.

Eindelijk is het mij evenwel gelukt den Heer TER BORGH over te halen,
doch

doch niet dan onder die voorwaarde, dat ik eene Voorrede voor het Werkje zou schrijven ter aanprijzing; en tevens hetzelfde nazien, of er ook iets van dien aard in gevonden wierd, dat kiefche Lezers al te zeer mogt kunnen stoeten. Zie daar dan, Waardste Lezer! de reden van het zonderling verschijnsel, hoe de naam van een Profesfor in de Scheikunde, waarlijk niet zeer gepast, aan het hoofd staat eener Heelkundige Verhandeling.

Geniet onderwijlen de vruchten van dezen arbeid, die, hoewel zij u niet in eenen bevalligen stijl opgesierd worden aangeboden, ik mij evenwel vleijen mag, dat niet mishagen zullen, en vooral niet aan de Leerlingen dezer Hoogeschool, voor wier gebruik dezelve bijzonder geschikt zijn.

Gij zult hier overal den man van kunde, doorzigt, oordeel en groote ondervinding aantreffen; den man, die met

de beste en nieuwste werken bekend is, en die, niettegenstaande zijne uitgestrekte praktijk, onophoudelijk werkzaam is, om door derzelve lezing zijne kundigheden te vermeederen. Door uwe aanmoediging ondersteund, zal hij, wordt mijn wensch vervuld, steeds verder gaan, en der Maatschappij de vruchten zijner ondervinding mededeelende, haar de uitnemendste weldaad kunnen bewijzen; vooral thans, daar het Heelkundig praktisch onderwijs van onzen waarden Ambtgenoot in het *Nosocomium Academicum*, 't welk der Hoogeschool eenen nieuwen luister bijzet, ook hem ter uitbreiding zijner kundigheden bestendig eene ruime en uitnemende gelegenheid verschaffen zal.

G r o n i n g e n
den 30 Sept. 1808.

✕

I N H O U D.

EERSTE WAARNEMING.

Bladz.

*Olifants voet, door de Amputatie gelukkig
weggenomen, met behoud van den Lijder.* 1.

TWEEDE WAARNEMING.

*Eene ontaarding der Opperhuid, door sommi-
gen gehouden voor Ichtiosis, of vischschub-
achtigen uitslag.* 37.

DERDE WAARNEMING.

*Hernia incarcerata, of verstropte Breuk, door
de operatie gelukkig hersteld.* 48.

VIERDE WAARNEMING.

*Verzovering in het Antrum Higmori, of het
hol van Higmor, gelukkig genezen.* 75.

VIJFDE WAARNEMING.

*Onderscheidene soorten van Huid-uitslag; en
in welke derzelve het ung. of ol. oxygenatum
de beste werking getoond heeft.* 104.

E E R S T E

W A A R N E M I N G.

PIETER PIETERS, oud 63 jaren, was immer gehuwd, van eene middelbare grootte, zeer grof en zwaar van ledematen, van gezonde ouderen geboren, en in eenen behoeftigen stand opgevoed, zoo dat hij van zijne vroegste jeugd af aan, zich aan zwaren arbeid moest gewennen, en aldus zijn verder leven doorbrengen, zonder in de gelegenheid te zijn, om eenig onderwijs te genieten; was dus zeer onbeschaafd, evenwel goedaardig.

In zijne jongelingschap, tot zelfs een' merkeliiken ouderdom, genoot hij eene bestendige gezondheid. Eenige jaren, voor dat hij door deze ziekte werd

A

aan-

aangetast, had hij, volgens zijn verhaal, veelmalen de galkoorts gehad, welke zonder eenige gevolgen telkens volkomen genezen was. Doch dewijl de lijder zich niet bepaaldelijk den tijd en het beloop dezer galziekten konde herinneren, is het mij ondoenlijk geweest, daarvan een juist verslag te verkrijgen; echter heb ik door hen, welke vele jaren dagelijks met hem verkeerd hebben, als iets buitengewoons opgemerkt, de hoeveelheid van zijn dagelijks gebruikt voedsel, en wel bijzonder uit het dierenrijk, welke bij ieder' maaltijd zoodanig sterk was, dat het de aandacht van de tegenwoordig zijnde tot zich trok, en verwondering baarde, hoe een mensch met zulk eene onverzadelijke gulzigheid zoo veel vleesch konde inflokken, en gezond leven.

Zoo onachtzaam in het vooruitzien der gevolgen van zulk een onmatig eten, even zoo nalatig was hij in het reinigen van zijn ligchaam, zoo dat men bij hem duidelijke blijken van eene hooggaande flordigheid heeft waargenomen; alleenlijk hadden de exteroogen, welke aan de beide voeten aanwezig waren, hem van tijd tot tijd verpligt, een voetbad

te gebruiken, om dezelve te snijden; waardoor hij opgemerkt had, dat de beide voeten, twee of drie jaren voor deze thans plaats hebbende ziekte, wel eens wat zuchtig waren geweest, het welk ook zonder er iets aan gedaan te hebben, verdween. De zuchtige zwelling, en de hinder in het gaan, door een exteroog onder den kleinen teen van den regter voet, verplichtte hem andermaal, denzelfen te laten wegnemen. Dit geschiedde; doch door de gemaakte opening ontlastte zich eenig bloed, het welk ook, gelijk in alles bij hem de gewoonte was, niet opgemerkt werd, waardoor eene gedurige ontlasting van etterachtige stof volgde.

De gemelde zuchtige zwelling nam zoodanig toe, dat hij binnen weinige maanden buiten staat was, zijn werk waar te nemen: dit was in het voorjaar 1803.

Langzame toeneming der dikte, en eene meerdere ontlasting van stof uit de gezegde zweer, deden hem, na het den geheelen zomer zelf behandeld te hebben, op raad van anderen, tegen den winter besluiten, eenen man, in de nabuurschap woonachtig, welke meer dergelijke zweren genezen

had, te raadplegen; in de verwachting, dat alsdara ook de dikte zoude verdwijnen. Niet lang na het gebruik dezer middelen werd het oogmerk bereikt, van de zweer geheeld te zien; doch de zuchtige zwelling nam sterker toe, tot dat hij kort hierop eene ziekte kreeg, welke hem langen tijd verpligtte, het bed te houden, waardoor de dikte langzaam afnam, zoo dat er bijna geen kennelijk onderscheid tusfchen de beide beenen meer plaats had.

Naauwelijks was hij van deze ziekte hersteld, of het been begon wederom dik te worden, en dat wel het eerst beginnende bij den kleinen teen, aan de buitenzijde des voets opklimmende, zoo dat het binnen een zeer korten, doch bij hem onbekenden tijd, na genoeg eene gelijke omschrijving had, als voor de ziekte, het welk nu alle de aangewende geneesmiddelen, door den Heer STEGNERUS, Chirurgijn en Practicus te *Noordhorn*, voorgescreven, wederstond.

De ontlasting, welke te voren alleen uit de onder den kleinen teen aanwezig zijnde zweer plaats had, was nu bij wijze van een *ichoreus* zweet om den

geheelen voet; zonder dat er echter eene kennelijke opening konde worden waargenomen.

In het voorjaar 1804 was reeds zoo wel de voet, als beneden het been tot de kuit; tot die dikte gestegen, dat het verder niet is toegenomen tot den tijd van zijne komst tot ons; met dit onderscheid echter, dat, daar de voet in het eerste jaar eene egale zuchtige zwelling had, er zich thans verhevenheden en diepe groeven opdeden, hoedanige ook aan de buitenzijde des voets het eerst zijn waargenomen; welke oneffene oppervlakte bij zijne komst tot ons tot de heft van het been was opgeklommen.

Uit deze oneffene oppervlakte was het, dat zich zoo eene aanzienlijke hoeveelheid stofs, die wel op 20 oncen in ieder 24 uren konde gerekend worden, ontlaste.

Afwisfelende pijnen hadden den lijder gedurende die jaren aanmerkelijk verzwakt, en waren wel des nachts, te bed zijnde, het sterkst; waarom hij veeltijds de nachten slapeloos moest doorbrengen, het welk hij gewoonlijk eene inwendige hitte noemde, om welke hij het been op alle mogelijke wij-

zen zocht te verkoelen, en welke verkoeling somwijlen niet anders konde verkregen worden, dan door het bed te verlaten. Ook had hij dit het meest ondervonden, wanneer het verband, het welk tweemaal in de 24 uren vernieuwd werd, niet op den gewonen tijd geschied was. — Eerige reizen had hij waargenomen, dat bij het afnemen van het verband de geheele oppervlakte van het been en den voet zwart was, het welk na een, twee of drie verbanden, bij wijze van een taai slijmachtig vocht, gemakkelijk konde afgeveegd worden.

Meermalen had de lijder in den zomer bij het verband maden waargenomen, en dat wel eene aanmerkelijke hoeveelheid, hoewel het verband tweemaal des daags vernieuwd werd (bij het welk, wel is waar, niet alle oplettendheid zal zijn in acht genomen). Echter was het verordend geneesmiddel, het welk hij de twee laatste jaren gebruikt heeft, als bestaande uit een afkookfel van den eikenbast met een weinig aluin, zoodanig bederfwerend, dat bij eene geringe oplettendheid, zoo de aard der ziekte hiertoe geene aanleiding had ge-

ge-

gegeven, hetzelfde in staat zou geweest zijn, zulks te beletten.

Zie daar in 't kort den staat, in welken deze man drie en een half jaar heeft doorgebracht, en op den 12 November 1806 tot ons is gezonden.

Bij ons eerste onderzoek, zijnde den 19den, vonden wij een' man van gezegde gestalte: zwaar van hoofd; bleek van kleur; roodachtige koonen; ros van haar; opgesperden mond; holklinkende spraak; gedurige koorts; geregelden stoelgang; en bij dat alles een' graagen eetlust. Een afschuwelijke stank vulde het geheele vertrek. De veelvuldige doeken, met welke het been, buiten het gewoon verband, tegen de koude op de reis bewonden was, konden de ontlaste stof niet bevatten, het welk door ons gehouden werd als zijnde veroorzaakt, doordien het verband sedert den vorigen morgen niet vernieuwd was; doch de lijder verzekerde ons, dat deze stank bij ieder verband aanwezig was, en dat, behalve één wollen doek, dit het dagelijks verband was, en dat hetzelfde ook tweemaal in de 24 uren geheel werd doorvochtigd.

Het regter been, zijnde de zitplaats der ziekte,

vonden wij buitengewoon dik, beginnende met eene zuchtige zwelling een weinig beneden het kniegewricht, toenemende zoo wel in vastheid, als dikte, tot beneden de kuit, alwaar de effenheid in eene oneffene knobbelachtige, op het aanraken hardere, en op eenige plaatsen van opperhuid beroofde oppervlakte, overging. Verder benedenwaarts, een weinig boven en om de enklaauwen waren de verhevenheden het duidelijkst (gelijk Pl. II., waarop een stukje huid, zoo als het boven den buiten - enklaauw is weggenomen, te zien is.).

Aan den voet, alwaar het eerst de oneffenheden waren waargenomen, en de huid de meeste vastheid hadde, waren de groeven bijna geheel uitgewischt; doch de oppervlakte ruw en oneffen, tot zelfs de teenen en voetzool niet uitgezonderd (gelijk Pl. I. kan gezien worden). Aan de teenen, den voet en een gedeelte des beens, zoo verre de huid zulk eene vastheid hadde, was dezelve van opperhuid beroofd, en de huid had eene bleekroode kleur, uit welke zich zulk eene hoeveelheid stinkend vocht, als gemeld is, ontlaste.

De voet had met het been eene zeer geringe beweging: offchoon hij zich verbeeldde, daarmede eenige beweging te maken, was het echter zoo gering, dat het naauwelijks konde worden waargenomen. — De teenen, slechts door de nagelen kenmerklijk, waren van alle zichtbare beweging verstoken; het was alleen door het sfilet, dat men eene scheiding tusschen dezelve konde gewaar worden.

In het geheele been, doch wel bijzonder zoo verre de oppervlakte oneffen was, had de lijder op het aanraken sterke pijn, die niet zoo zeer in de oppervlakte zelve gevoeld werd, als wel, gelijk hij het uitdrukte, een diepe pijn was, die het geheele been doordrong, zoo dat hij gaarne het verband zelf wenschte aan te leggen, uit hoofde der pijn, welke hij vreesde, dat anderen hem zouden toebrengen.

Alle pogingen, welke door ons ter ontdekking van eene diepere zweer, die ik veronderstelde plaats te hebben, werden aangewend, waren vruchteloos; — niet eene enkele plaats vond men, waarin de sonde dieper indrong, dan de verhevenheden van de diepe groeven verschillend waren (gelijk

het vel, en de oorsprong der verhevenheden op Pl. II. te zien is).

Hoe verre ook de sonde deze groeven indrong, konde dit ons evenwel niet verzekeren van een ondergelegen kwaad, als *caries*, waarop voornamelijk gedacht werd, en waarvan deze buitengewone uitzetting een gevolg konde zijn.

Op de plaats, alwaar de exteroog geweest was, konde men ook geene meerdere ontlasting van stof gewaar worden, dan aan het overige van den voet: — de geheele oppervlakte, zoo wel van been, als voet, was derhalve de ontlastplaats van deze zoo verbazende hoeveelheid van vocht.

Bij ieder verband was de geheele oppervlakte, zoo verre de vochten ontlast werden, met eene vetachtige stof bezet, die de meeste overeenkomst had met dat, het welk op de eeltachtige zweren gevonden wordt, en gemakkelijk door eenen zachten doek konde afgeveegd worden, onder welke de huid altijd die zelfde bleekroode kleur had.

Gedurig voelde de lijder knagende pijnen, meest om en boven het gewricht des voets, die enkele reizen als stekende pijnen tot in de liesch

op.

opklommen, welke zich in den beginne der ziekte alleen bij den kleinen teen, vervolgens de buitenzijde des voets, en zoo verder met de ziekte waren opgeklommen. — In het kniegewricht was niets ziekelijks te ontdekken, dan alleen, dat de uitstrekking niet volkomen konde geschieden, en door ons gehouden werd als een gevolg van de ligging, waarin de lijder gewoon was het been te houden.

Zie daar in 't kort den staat des lijders, waarin hij zich bevond bij zijne komst tot ons.

Alles, wat door ons ter ontdekking der oorzaak werd aangewend, was vruchteloos: — eene nederzetting van een' terug gedreven huiduitslag, *scorbutique* of *venerique* scherpte konde niet verondersteld worden voorafgegaan te zijn; aangezien hij niet wiste, immer eene ziekte van dien aard gehad te hebben, althans daartegen geene medicamenten had gebruikt: — ook bevestigde dit het zeggen van den Heer STEGNERUS, welke de laatste jaren, als geneesheer, hem bediend heeft. — De ziekte bleef derhalve voor ons als nog twijfelachtig, en het een en ander, tot hiertoe van den
lij-

lijder waargenomen, deed ons nog voornamelijk het oóg gevestigd houden op een ondergelegen *caries*; — en daar het verslag, ons van den lijder gegeven, veelmalen zeer twijfelachtig was, en wij deswege geene meerdere zekerheid konden verkrijgen, moesten wij ons bij het volgende bepalen.

1. Dat de voet met eene langzaam toenemende dikte en meerdere pijn was opgezwollen, dan hij bij de voorgaande zwellingen had waargenomen.

2. Dat na het wegnemen van den exteroog eene gedurige ontlasting van etterachtige stof is gevolgd.

3. Dat de stof, door geweld tegengehouden, den voet en het been meerder heeft doen zwellen.

4. Dat na den afloop der ziekte zich alles weder als te voren opdeed, met dit onderscheid, dat de stof zich nu niet plaatselijk bij den kleinen teen, maar uit de geheele oppervlakte des voets door zeer kleine openingen ontlastte.

5. Het been nam verder in dikte en hardigheid toe.

6. De gedurige knagende diepe pijnen begonnen in dezen toe te nemen, en bleven den lijder, in weerwil van de sterke ontlasting, gestadig bij.

Dit

Dit alles deed ons aan eene plaatselijke, edoch dieper gelegene oorzaak denken. Offchoon voor dat alles geene genoegzame zekerheid hebbende, moesten wij het als nog voor eene ziekte houden, waarvan wij noch de oorzaak, noch de gevolgen wisten te bepalen, of konden berekenen; en daar het zeer moeilijk was, in de omstandigheden, waarin onze lijder op dit oogenblik verkeerde, langen tijd te verspillen, om door zachte geneesmiddelen proeven ter herstelling te nemen, als ook, omdat de lijder in het begin der ziekte, onder de behandeling zijnde van den Heer STEGNERUS, tegen al het gebruik van in- en uitwendige geneesmiddelen erger was geworden, en onder welk gebruik het ongemak uit zoo een klein beginfel tot zulk een' trap geklommen is; — en dat zulk eene verbazende ontaarding op zijn allerbest een' langen tijd ter beproeving der herstelling noodig hadde; — als mede, dat wij door het beproeven van verschillende geneesmiddelen ons zoo lang bezig zouden hebben moeten houden, tot de nu nog aanwezig zijnde gunstige plaats voor de *amputatie* beneden de knie ligtelijk zoude verloren zijn geweest; —

of

of dat er de dood een einde van zoude gemaakt hebben, terwijl de krachten door de gedurige pijnen en sterke ontlasting van stof reeds aanmerkelijk verminderd waren, en er zich teekenen van *febris hectica* opdeden.

Dit alles overwogen hebbende, besloot men, in plaats van alle nuttelooze en mischien schadelijke proeven, om door de *amputatie* het kwaad in zijnen verderen loop te keeren; de lijder hieraan zijne goedkeuring gegeven hebbende, werd hetzelfde vier dagen na zijne aankomst ook dadelijk uitgevoerd.

Bij de operatie hebben wij niets bijzonders waargenomen, dan dat de beenderen, *tibia* en *fibula* niet de gewone hardheid hadden, en gemakkelijk de zaag doorlieten; — als ook dat de bloedstorting, niettegenstaande het *tourniquet* sterk aangezegt werd, het bloeden niet door hetzelfde konde gestild worden, het welk zigbaar uit de verwijderde zijtakken voortkwam, en in de bewerking geen geringen hinder verwekte, en mij, na drie onderscheppingen gedaan te hebben, eenige uren na de operatie nog verpligtte eene vierde aan te leggen.

Het

Het verband, hierbij aangelegd, levert niets bijzonders, zoo dat wij hier het gewoon, bij ieder bekend verband gebruikt hebben.

Ik zal den lezer niet lastig vallen met een dagverhaal van onze verrigtingen te geven; maar hoop voldaan te hebben, met dat gene, 't welk bij de genezing merkwaardig is voorgekomen, aan te halen.

De reeds aanwezig zijnde kwaadsappigheid, gedurige koorts, en de meerdere ontlasting van bloed bij de operatie, deden den lijder in de eerste dagen aanmerkelijk vervallen, en er verliepen ruim drie weken, voor wij eene gunstige ettering hadden, niettegenstaande de kina in eene ruime dosis, en wel een once 's daags gegeven werd.

Offchoon het verband in den eersten tijd tweemaal 's daags vernieuwd werd, was de hoeveelheid stofs bij ieder derzelve zoo aanmerkelijk, dat er ter bevatting wel een fervet vereischt werd, het welk ons meermalen voor de gevolgen deed beducht zijn. De afgesnedene spieren zwollen sponsachtig op, niettegenstaande alle vette middelen vermijd en het verband welsluitend werd aangelegd.

Boven het verband om het kniegewricht, aan
het

het onderste der dije, gelijk ook aan den linker voet, deed zich nu weder eene zuchtige zwelling op, zoo dat alles ons voorspelde, als of na het wegnemen van de eene, de lijder op nieuw door eene gelijkfoortige ziekte zoude overvallen worden; echter begon na den gezegden tijd, tusfchen de 3 en 4 weken na de *amputatie*, zich eene gegronde hoop op te doen. — De zoo fterke ontlasting uit de wond verminderde; — de stof kreeg meer het aanzien van goeden etter; — de koorts verminderde; — de lijder begon meer eetlust te krijgen; — de sponsachtige zwelling duurde nog eenige dagen voort; doch verminderde langzaam, en naar mate deze zwelling verminderde, begon de huid te fluiten, zoo dat wij het genoeg hadden, met negen weken, na de gedane operatie, de wond tot de grootte van een hollandsch dubbeltje verkleind te zien. — Hierna ontdekte men aan de binnenzijde van de knie eene dikte met pijn en roodheid, die zich door eene fistuleuse opening in de wond ontlastte. — Dit vermeerderde zich bij ieder verband, en het werd binnen weinige dagen duidelijk, dat het langs het beloop des *fartorius* van

bo-

boven het kniegewricht voortkwam. De fistel door drukdoek en zwachtel gesloten zijnde, deed er zich een gezwel op, het welk, als een ontstekings-gezwel behandeld zijnde, spoedig genas; waardoor de ontlasting naar de wond ophield, en ons slechts weinige dagen in de genezing gehinderd heeft; zoo dat de lijder, na genoegzaam geheel genezen te zijn, op den 13 Februarij 1807 aan de zorg en het toezigt van zijnen gewonen geneesheer, den Heer STEGNERUS, werd opgedragen.

Laat ons nu ter beschouwing van het afgezette lid overgaan.

Reeds heb ik gezegd, dat wij alle pogingen ter ontdekking van een dieper gelegen kwaad, doch vruchteloos, bij het levend lid hadden in 't werk gesteld, het welk andermaal door ons met eene zeer dunne sonde in al de groeven met denzelfden uitslag is gedaan, en er werd niet een eenige opening gevonden, waaruit men veronderstellen konde, dat de ziekte dieper inwendig hare wortelen had.

Om derhalve meer nauwkeurig te zijn, waren wij verpligt, het geheele afgezette lid door te loopen.

B

Aan

Aan de afgezette plaats, gelijk reeds gezegd is, was niets, dat naar eenige ontaarding geleek, dan de mindere hardheid van het been. — De huid doorsnijdende; vond men kort onder de afgezette plaats dezelve verdikt; — de *cellulosa* met: een geel slijmachtig vocht opgevuld; welke merkelyk toenemende, beneden de kuit de dikte van één en een halven duim hadde; — vervolgens werd dezelve meerder vast, had een spekachtig aanzien, en was kraakbeenachtig bij het doorsnijden, welke kraakbeenachtige vastheid aan den voet meer, dan aan het been, werd waargenomen.

Wij staakten dierhalve op dit tijdstip ons verder onderzoek, en vergenoegden ons met te zien, dat de ziekte van een' geheel anderen aard was, dan *a priori* door ons gedacht werd, en geene ondergelegene oorzaak hadde, maar zich alleen tot de huid bepaalde.

Gaarne wilde ieder onzer, hierbij tegenwoordig, bekennen, dat dit verschijnsel zeer vreemd was; en dat deze ziekte tot geene andere, dan tot de *Elephantiasis*, en wel tot die, onder den naam *Elephantiasis pedum* bij de Arabieren bekend, te brengen zij, was ons algemeen gevoelen. Om

Om nu deze onder dien naam voorkomende ziekte met ons geval te vergelijken, zal men, om alle wanorde voor te komen, van den eersten oorsprong beginnen, en aantoonen, dat wij geene ziekte kennen, met welke dezelve meerdere overeenkomst heeft.

Reeds hebben wij gezegd, dat onze lijder uit eenen geringen stand geboren; — onder den zwaren arbeid opgevoed was; — onmatig in het nemen van voedsel; — en onachtzaam, in het behoorlijk reinigen van zijn ligchaam, geleefd heeft.

Langzaam toenemende zuchtige zwelling aan den voet en enklaauw; — vervolgens het been; — oneffenheid en ruwheid van hetzelfde; — sterke hitte en diepe pijn; — bijna onkennelijke beweging in den voet; — geheel onmerkbaar in de teenen; — zie daar in 't kort het begin, den voortgang en eindelijk den geheelen staat des lijders.

Om aan deze verhandeling eenigen naderen toeflag te geven, vinde ik het niet ondienstig, eenige plaatsen uit de bij mij bekende geneeskundige schrijveren aan te halen.

De naam *Elephantiasis* wordt, zoo verre mij bekend is, aan drie verschillende ziekten gegeven: —

als *Elephantiasis Arabum, Græcorum*, en die, welke alleen aan één, of, gelijk zeer zelden plaats heeft, aan de beide beenen voorkomt, en onder den naam van *Elephantiasis pedum* gevonden wordt, welke, zoo ik mij niet bedriege, om derzelve gelijkheid met de pooten van dat dier, deszelfs naam verkregen heeft.

HALIJ ABBAS, *Almalec's Regal. dispos. edit. Lugd. 1525 4to*, raadt bij het aankoopeu der knechten „ventres intuere crurum, ne forte eorum „venæ dilatari coeperint. Si etenim hæc fuerint, „venarum, quæ varices dicuntur, adventum per- „tendunt. Et in cruribus grosfitiam (tumorem) „si inveneris et duritiam ac repletionem in talorum „loco ad superiora, signum est hoc passionis ven- „turæ, quæ dicitur Elephas.”

Insgelijks RHASE *divis. 1. C. 107.* „Elephantia „accedit in pede et crure. Quando confirmatur „et valde magnificatur et fiunt ibi eminentiæ, „non habet curationem. In principio vero cum „incipiat crus et pes magnificari et incurrit apos- „thema, quod est difficilis resolutionis, et chro- „nicum, tunc aut fit ex fanguine crasso, nigro „se-

„secundum plurimum, aut ex phlegmate crasso.
 „Signa, quod est ex sanguine crasso, sunt, quod
 „est cum eo caliditas in tactu et tenebrositas in
 „colore, et aliquid ex eminentiis. — Ejus vero,
 „quæ est ex phlegmate, signa sunt, crassitudo
 „pedis et cruris sine rubedine coloris, et sine
 „calore tactus, imo quandoque est frigidus et
 „non habet eminentias.”

PROSPER ALPINUS, die in de 15de Eeuw als geneesheer naar Egypte reisde, zegt in zijne *Verhandeling de Medicina Egyptiorum. Lugd. Bat. 1745 4to. p.56.*

„Lepra atque Græcorum Elephantiasis in multis
 „pauperibus semper cernitur. Qui inopia aquam cœ-
 „nosam, semiputridamque epotant, atque pro victu
 „carnem bubulam, camelorumque et pisces salitos
 „semiputres, in stagnisque et lacubus, captos.” —
 Porro — „ex quo victu ipsorum corpora multum
 „sanguinis fæculenti, perustæque flavæ bilis, et
 „pituitæ crassæ, viscidæ, sulfuginosæ generare ac
 „coascervare, necessarium est. A quibus humori-
 „bus, ad cutim protrusis, eos excitari morbos
 „cuilibet nostrum manifestum est. Vagatur et
 „altera Elephantiasis, ut nuper etiam dictum est,

„qua correpti, pedes multis magnis duris tumoribus tumidos, magnos, atque deformes habent: elephantium maxime similes, cruribus tumefactis etiam conjunctos; quibus tamen æger nihil doloris sentit, sed ad ambulandum ineptus redditur. Multos vidi ipsorum, qui ipsi pedibus calceorum loco ligneis capsulis indutis, incedebant passu lentissimo ac difficillimo. Hoc morbo correpti multi *Cayri* cernuntur, ex malo victu, quem affectant, scil. ex piscium Nili, ac multorum lacuum cum stagnantium, semiputridarumque aquarum, et colocasiæ radicum, bammix, melochiæ olerum usu, quo multam pituitam crassam, lentamque gignunt, quæ ad pedes defluxa illos schirrosos, oedematososque tumores pedibus creat.” Op eene andere plaats: *Hist. Nat. Aegypti. Tom. I. p. 77.* Isti habent pedes usque adeo magnos, duros, inæquali crassitie, ut cogantur non pauci, iisdem capsulis ligneis inpositis, magna difficultate ambulare, similesque pedes magnitudine, crassitie; et quadantenus figura pedibus magnorum Elephantum, unde hoc malum nomen invenit, apparent.”

LANFRANCUS; *Chir. T. III. C. 14.* laat zich

ook aldus uit, wanneer hij zegt. „Elephantia
 „dicitur quaedam carnis augmentatio, in qua crus
 „ultra mensuram debitam augmentatur cum pede
 „toto non curatur &c.” —

GAULIACUS Tr. II. C. 8. „Elephantia est
 „additio carnis in pedibus et tibiis ultra mensu-
 „ram, velut est videre in tibiis Elephantum.”

ARGELATA Lib. II. tr. 33. C. 4. verdeelt
 deze ziekte op tweederlei wijze, namelijk: „Ele-
 „phantia capitur uno modo large, et sic inflatio
 „pedum a quacunq; causa, five a percussione,
 „five a fluxu sanguinis, Elephantia vocatur. —
 „Alio modo Elephantia capitur proprie, et est
 „tumor existens in caviculis pedum et tibiis et
 „in coxis, humoribus phlegmaticis vel melancholi-
 „cis inbibitus in porositatibus pedum vel tibiarum,
 „vel coxarum &c.”

Volgens de beoordeeling van GERSDORF werd
 door AVICENNA „deze ongesteldheid kanker ge-
 „noemd, uit besmetting en aansteking van het
 „gansche ligchaam, waarvan zij de *cancer univer-*
 „*salis* genoemd wordt, en zich geenszins op een
 „enkel deel grondvest. Dan zoo die ongesteldheid

„in een enkel deel alleen zit, zoo is het moge-
 „lijk, dat dezelve genezen kan worden, en zulks,
 „wanneer men het lid, als hand, voet of vinger
 „wegneme, gelijk ik diergelijke meermalen met
 „mijn eigen handen gedaan hebbe.”

„Daarom is het een groot onderscheid, vermits
 „*cancer universalis* niet genezen kan worden.” —
 Hoewel bij AVICENNA en RHASE deze ziekte
 ook met de benaming van *Elephantiasis* wordt be-
 teekend, gelijk ons door LORRIJ in *Tract. de*
morbis cutaneis. p. 664. wordt medegedeeld.

Het geen ik tot hiertoe gezegd heb, zal ge-
 noegzaam zijn, om, zoo verre deszelfs oppervlak-
 kige beschouwing betreft, de overeenkomst te zien
 tusfchen de ziekte van onzen lijder, en die, welke
 onder den naam van *pes Elephantis* gevonden wordt.

Er blijft ons nu nog de verdere beschouwing
 van het afgezette lid overig, om hierdoor ook eene
 overeenkomst tusfchen deze met den Olifants-voet
 te vinden.

Een weinig beneden de afgezette plaats vonden
 wij de *cellulosa* met een geelachtig - taai vocht
 opgevuld, het welk tot beneden de kuit zoodanig
 in

in dikte en vastheid toenam, dat het de dikte van één en een halven duim konde houden. — Verder beneden, of beneden de onderhelft des beens, alwaar de gezegde heuveltjes begonnen toe te nemen, nam ook de huid in vastheid toe, doch verminderde eenigzins in dikte, zoo dat ze hier ruim één duim dikte had: alzoo overliep de huid den geheelen voet, uitgezonderd de teenen, en eenige plaatsen kort bij dezelve, alwaar wel de gezegde dikte niet volkomen, echter de vastheid geenszins minder was.

In de nabijheid van de *malleolus externus* was eene meerdere kraakbeenachtige hardheid, zoo dat de huid met het *periostium*, als ook met de ringswijze band, die de *peroneus longus* doorlaat, als een kraakbeenachtig ligchaam vereenigd was.

Verscheidene aanzienlijke verwijderingen van de huid-flagaders, doch voornamelijk aan de buitenzijde, alwaar één ter grootte van het dunste einde eens pijpsteels, die tot den voet voortliep, hebben wij waargenomen, welke mond op de IIde Pl. Fig. 2. te zien is.

De huid, van de ondergelegene deelen afgeschei-

den, was een slijmachtig vlies zonder eenige vastheid, 't welk de spieren overdekte, en van elkander scheidde. — De spieren zelve waren zeer vermaerd en bleek, en hadden eene minder dan gewone vastheid; zij overtroffen niet de helft van de gewone dikte.

Alle de banden aan het gewricht des voets, ter doorlating der spieren, hadden ook niet de gewone vastheid, en zouden, indien de werking der spieren door de ontaarde huid niet was tegen gehouden, niet in staat zijn geweest, dezelve in hunne werking te steunen.

Het been, twee duimen boven de enklaauwen doorgezaagd zijnde, vond men de beenachtige zelfstandigheid zoo dun en broos, dat men dezelve gemakkelijk met een' spadel konde doorboren, evenwel opgevuld met een vast merg.

Aan de geheele oppervlakte der beenderen *tibia* en *fibula* was geen bewijs van ontaarding of beenbederf; alleen was er eene ruwe en oneffene plaats ter grootte van een halven duim middellijns kort boven de *malleolus externus*, echter niet ontbloot van beenvlies, en derhalve ook geene bijzondere opmerking waardig.

In de deelen des voets vonden wij niets, dat, behalve het reeds gezegde, eenige opmerking verdiende: zelfs de verdachte plaats aan den kleinen teen had niets, dat naar eenige ontaarding geleek.

Daar wij zoo even in het kort het afgezette deel doorgeloopt hebben, om aan te toonen, in hoe verre deze ziekte met de *pes Elephantis* overeenkomt, zal er nu nog overblijven, om ook eene overeenkomst te zien tusfchen de verdere beschouwing van het afgezette lid met die ziekte, welke aan ons, als zoodanig, door verschillende fchrijvers wordt opgegeven; doch ik zal mij hierin alleen korthedshalve bij die waarneming bepalen, welke door J. D. MICHAELIS *Fragen an eine Gesellschaft gelehrter Männer, die auf Befehl Jhro Majestät des Königs von Dännemark nach Arabien reifen* Qu. 36. p. 183. *Nachfchrift*, getrokken uit HILLARIJ *Observations on the diseases in Barbados* p. 111, is medegedeeld, alwaar wij het volgende lezen.

„ Er hat ein abgefchnittenes bein anatomifiren
 „ lasfen , und darinn folgendes wahrgenommen ,
 „ wel

„welches, wie mich dunkt, diese kranckheit vom
 „Ausfatze wesentlich unterscheidet. — Die rauhe
 „schuppigte Haud war sehr dicke, ihre kleine
 „Blutgefäße sehr erweitert, die *membrana adi-*
 „*posa* ausserordentlich dicke; obgleich der übrige
 „körper mager war.

„In dem Gelencke an den Knocheln betrug sie
 „völlig zweij, und anderwärts anderhalb Zoll in
 „der Dicke; wenn sie durchschnitten war, sah sie
 „helle, wie Schweinfet, oder vielmehr, wie ein-
 „gezalzener Spek aus. Die Cellen dieser *membrana*
 „waren ausgedehnt, und mit einer öbigen, fet-
 „ten, und galartigen Substanz aufzgevullet. An
 „den Knocheln, und den Knochen des mitten
 „Fusfes war sie halb knorplich, und gab in zer-
 „schneiden einen knirschenden Laut von sich.

„Die Häute so wohl der Blut- als Pulsader wa-
 „ren ansehnlich ausgedehnt, so daz die in na-
 „türlichen Zustande die kleinsten Aeste der Puls-
 „adern hier zu sehr grossem Gefäße geworden
 „wären, und der Wundartz beij Abschneidung
 „des Schenckels sich genöthiget sahe 12 Aeste der-
 „selber mit den Nadel zu unterstechen, obgleich
 „der

„der Schenckel abgenommen war, und der Ge-
 „schwülst, in welchem die Gefäße am sterksten
 „ausgedehnt waren, sich nicht über die Knie-
 „schube erstreckte. Es waren also selbst im dicken
 „Beine, wo zich kein Geschwülst zeigene, die
 „Gefäße ausgedehnt.”

Hiermede schijnt ook overeen te komen, het geen
 ons volgens HENSLER door GERSDORF is me-
 degedeeld. „Het is mogelijk, dat een mensch
 „zonder Elephants-been, evenwel met eene voor-
 „geschiktheid, in het ligchaam aanwezig zijnde
 „oorzaak van het eene land, alwaar die ziekte
 „niet algemeen eigen is, overga, en in een ander
 „land kome, alwaar dezelve met dergelijke ziekte
 „bevangen wordt; alsdan is deze, zoo verre het
 „eene ziekte is, slechts eene critische verplaatfing.
 „De aanwezige stof, die zich uit het ligchaam
 „naar het een of ander lid, het zij been, of au-
 „ders, verplaatst, laat dadelijk het overige van het
 „ligchaam gezond.”

Offchoon wij hierdoor eene genoegzame overeen-
 komst tusschen deze met de door ons behandelde
 ziekte vinden, zoude ik, behalve de zoo zeer ver-
 schil-

schillende, onder dezen naam voorkomende ziekten, als *Elephantiasis Arabum, Græcorum* en *Elephantiasis pedum*, (die, volgens PLENCK, *topica* genoemd wordt. *Over de Huidziekten*, pag. 61.) nog de laatste, onder welke onze lijder behoort, gaarne tot twee onderscheidene ziekten willen brengen: aangezien dezelve, zoo veel ik heb kunnen nasporen, uit verschillende oorzaken ontstaan; terwijl bij de eene de in het ligchaam aanwezige stof, van welken aard dezelve ook moge zijn, naar het een of ander deel gedreven wordt, — daar de andere met eene langzaam toenemende zuchtige zwelling zich alleen tot het been bepaalt, welke voor geheel plaatselijk te houden zij, en niet, dan door langheid des tijds, de overige vochten aandoet.

Tot de eerste zoude ik brengen die, welke HIL-
LARIJ, reeds aangehaald, beschrijft als kennelijk door koorts, ontsteking der liesch-klieren, en daarop volgende opzwellung van voet en been, zoo als bij MICHAELIS, pag. 109 als voren, nauwkeuriger wordt opgegeven. — En tot de laatste, gedeeltelijk reeds aangehaald, RHASE, HALIJ AB-
BAS, ALPINUS &c.

Offchoon nu deze twee ziekten in derzelve ver-
deren voortgang eene zeer naauwe overeenkomst
hebben, kan ik evenwel niet gelooven, dat dezelve
zoo veelmalen eene nederzetting der melaatsche
scherpte zij. Gelijk ook HENSLER, op een
door hem aangehaald gezegde, „dat een man,
„met zulk een been, waardoor zijn overig lig-
„chaam van die scherpte ontdaan wordt, ook
„zoo veel eerder, en meerder dan een andere
„melaatsche, bij wien de edeler deelen niet vrij
„zijn, zijne vrouw en naasten niet aansteekt, als
„ook zijne kinderen dat treurig erfdeel niet na-
„laat;” — onmiddellijk laat volgen: „Maar
„daaruit te besluiten, is het melaatsheid, zoo
„moet het aansteken en overerven; en doet het
„dat niet, zoo is deze ziekte ook geene me-
„laatschheid, is te sterk.”

Wanneer zich aldus de melaatsheid, en dat
wel de ergste derzelve, door nederzetting, of
stof-verplaatsing van de edeler deelen naar een
been of voet kan bepalen, waardoor de lijder
lange, ja volgens HILLARIJ wel tot 20 en
meer jaren, voor het overige volkomen gezond
kon-

konde blijven; zoude alsdan zoodanige ziekte, waarvan de *causa prae-disponens* aanwezig was, door geboorte uit zulke ouderen, of door een' verkregen aanleg, ook niet door afleidende middelen, als fontenellen enz., kunnen worden afgedreven? — Offchoon ik dit bij niemand der Ouden heb gevonden, geloof ik echter, dat de latere Geneeskundigen; wanneer dezelve zulks als zoodanig hadden beschouwd, hierop wel zouden gevallen zijn. Ook heb ik bij niemand waargenomen, dat deze ziekte bij kinderen, van melaatsche ouderen geboren, menigvuldiger is opgemerkt, dan bij kinderen van gezonde ouderen.

Ook vindt men, dat deze ziekten in derzelve voortgang zeer verschillen, het welk denkelijk alleen van de verschillende oorzaken afhangt; doch het zou in dezen geheel buiten mijn bestek zijn, de juiste onderscheids-teekenen tusfchen deze twee ziekten op te zoeken, waarvan men slechts flauwe denkbeelden kan opzamelen, en die nog voor een gedeelte uit reizigers, geene geneeskundigen zijnde, moeten gezocht worden. Ook zou het onderzoek van een gering belang zijn bij eene ziekte, hier zoo zeldzaam voorkomende. Al-

Alleenlijk wil ik beweren, het geen ik reeds meermalen heb aangehaald, dat deze ziekte het meest is waargenomen bij de geringste klasfe van menfchen, meest op alle plaatfen, alwaar dezelve zoo wel in haar eigen laud, als buiten hetzelve gezien is, voortkomende door het gebruik van onmatig of flecht voedsel; — door het bewonen van vochtige plaatfen, en onachtzaamheid in het reinigen van hun ligchaam, zoodanig, als waarvan wij vinden bij BLANCARD, *Lex. Med.* — „atque tu-
 „moris hoc genus in mendicantibus faepe confpi-
 „citur, qui in viis publicis ftipem petendo victum
 „quærunr.” Behalve de reeds opgenoemde fchrij-
 veren willen, zoo wel HINDIJ, als ROLLO, dat het luchtsgeftel op het eiland *Barbados*, alwaar deze ziekte veel gevonden wordt, hiertoe mede-
 werkt; echter wordt ook dezelve op andere plaat-
 fen onder een ander Climaat waargenomen, zoo dat men wel minder aan de lucht, dan aan de levenswijze fchijnt te moeten denken; dewijl aldan deze ziekte zich minder zoude bepalen tot de geringe klasfe, of de zulken, welke aldus hunne levenswijze regelen; en derhalve zoude ik niet durven zeg-

C

gen,

gen, dat deze ziekte eene landziekte der Arabieren zij; — noch dat dezelve met de melaatschheid in zulk een naauw verband staat, dat deze als eene ziekte, uit gelijke oorzaken voortkomende, kan gezegd worden te zijn; met uitzondering echter van die volkeren, welke, ter instandhouding van hun leven, zulk eene leefwijze gedeeltelijk noodzakelijk hebben: gelijk ons dit van de bewoners van sommige plaatsen aan den *Nijl*, volgens de reisbeschrijvers, wordt opgegeven.

De Oudste der geschiedschrijveren MOZES geeft ons in het IIIde Boek, C. XIII. duidelijke denkbeelden van de melaatschheid; doch zoo verre ik weet, heeft hij dezelve niet aan eene bijzondere of aan de geringere klasse der menschen toegeschreven; even zoo min heeft hij ons de zoo verbaazende uitzetting van een been of voet, als een gevolg of teeken van deze ziekte nagelaten. Dat evenwel de melaatschheid den aanzienlijken stand niet heeft uitgezonderd, bewijst klaar de ziekte van NAÄMAN, den Veld-overste, 2 *Koningen* V. *Job*, &c. (wanneer wij de ziekte bij den laatstgemelden *melaatschheid* willen noemen). Wij vinden hier

hier ook aan NAÄMAN door den Profeet ELIZA de reiniging, en dat wel zevenmaal, in de Jordaan aangeraden. Schoon wij hier geenszins aan ELIZA den invloed eener hoogere magt willen ontkennen, is evenwel de reiniging in meest alle voorkomende huidziekten het meest vermogend geneesmiddel. Wij behoeven slechts een weinig tijds in de oefenende Genees- of Heelkunde te verkeerē, om te zien, bij welke klasse de huidziekten het meest gevonden worden, en hoe gering de werking, zelfs van de vermogendste genees- en heelmiddelen zij, wanneer de reiniging niet wordt in acht genomen.

Waren niet allen, welke hier zijn waargenomen, en met deze ziekte aangedaan zijn geweest, als zoodanigen te houden, die door onachtzaam te leven de meeste aanleidende oorzaak hiertoe hebben gegeven?

Men zie het geval, door LODER, in zijn *Journal* Deel II. pag. 209, medegedeeld. — HENSLER, die ook hetzelfde heeft waargenomen, zegt van eenen landman: „Hij had veel gezouten en gerookt „spek en zwijnevleesch, ganzevet, zwaar vleesch, „veel melkspijzen, en sterk bier en brandewijn ge- „bruikt.”

Genoegzaam zal het zijn, dat wij gezien hebben, dat deze ziekte van de vroegste schrijveren tot heden, zelfs in die landen, alwaar dezelve het meest gevonden worden, bij die soort van menschen, onder soortgelijke omstandigheden, is waargenomen. Gelukkig! dat ook wij in ons land met GERSDORF kunnen zeggen: „eene ziekte, hier zoo vreemd, als dezelve van haar vaderland verwijderd en oud is.”

Het geen mede tot een bewijs verstrekt van het onachtzaam en flordig leven van onzen lijder, is de hier achter gevoegde teekening: zijnde de nagel van den grooten teen des linker voets, welke eenige dagen na de gedane *Amputatie* van het been, met de zaag is weggenomen, en waarvan het achtergelatene nog eene gewone lengte heeft blijven behouden.

T W E E D E

W A A R N E M I N G .

Niet minder, dan de eerste waarneming, is ook dit geval zeldzaam.

Op den 2 Januarij 1804 beviel van eene dochter de huisvrouw van HENRIKUS SCHOLT, alhier woonachtig. Beide deze ouderen zoo wel, als de overige vier nog levende kinderen, waren allen welgemaakt en van eene behoorlijke ligchaams gestalte; geene derzelve had immer eenige bijzondere ziekte gehad, noch was bij dezelve eenig uitslag waargenomen; maar zij waren allen gezond en blank van vel.

Dit kind, waaraan bij de geboorte niets bijzon-

ders was waargenomen, werd, volgens het zeggen van de moeder, op den zesden dag na de geboorte door haar zelve het eerst behandeld, wanneer zij het niet zoodaanig bevond, als zij bij de vorige kinderen gewoon was, beschuldigende deswege de baker, van het kind niet wel opgepast en gereinigd te hebben; waarom zij met eene nog meerdere nauwkeurigheid alle de deelen bezigtigde, en geene andere plaatsen, dan het voorhoofd en den hals, met eene schubachtige huid bezet vond, het welk zij voor den bast hield, en door wasfchingen, zoo als zij bij de vorige kinderen gewoon was geweest, dacht te verhelpen; doch te vergeefs was al de moeite, welke ook de moeder aanwendde. De uitflag nam integendeel meer en meer toe, en verspreidde zich tot over het geheele ligchaam; zoo dat er slechts eenige plekken te vinden waren, alwaar de huid eene natuurlijke blanke kleur had.

Het eerste begin van dezen uitflag was nabij komende aan de *Herpes furfureus*; met dit onderscheid echter, dat de zemelachtige huid niet afviel, maar in dikte en vastheid toenam, gelijk uit de hier nevens gevoegde Plaat te zien is:

zijne

zijnde het been op een' tijd geteekend, waarin de verhevenheden het sterkste, en ook door de Ouders nimmer aanmerkelijker gezien waren. Tot deze hoogte gekomen zijnde, vielen de schubben af, onder welke reeds de beginselen der volgende met aschkleurige puntjes te zien waren. Deze verwiswifeling geschiedde het meest om de 3 a 4 weken aan de handen en voeten; doch aan de overige ligchaamsdeelen trager, alwaar ook de schubben minder waren.

Kort na de meerdere verspreiding van dit zoo zonderling verschijnsel, werd hierover een Geneesheer geraadpleegd, die onderscheidene in- en uitwendige geneesmiddelen zonder wezenlijke vrucht gebruikt heeft. Meer andere Geneesheeren zijn op verschillende tijden hierover bezig geweest. Alle de bijzondere geneesmiddelen, welk in zulk een uitgestrekt tijdperk aangewend zijn, op te tellen, acht ik overtollig. Genoeg zij het, dat al het aangewende, zoo verre ik uit den mond der ouden zoo wel, als van eenige der Geneeskundigen, heb vernomen, slechts in staat was, om de zoo zeer verharde en uitstekende heuveltjes te doen

afvallen; maar geenszins, om den aangroei der nieuwe te beletten. Ook hadden de Ouders reeds waargenomen, dat dit door onderscheidene vette middelen, als olie, verkensreuzel enz. konde bewerkt worden, wanneer na tweemaal 24 uren, eenig deel besmeerd zijnde, de geheele oppervlakte als schubben afviel.

Wegens de harde en meest uitstekende verhevenheden onder de voetzolen, gelijk mede op de Plaat zichtbaar is, heeft het kind nimmer kunnen staan, noch gaan; en wanneer men dit wilde onderzoeken, trok het, al kermend, de beenen op; — liggende en zittende werd dus het leven van hetzelfde doorgebracht.

Wanneer het, te bed zijnde, warm wierd, en eene geneigdheid tot zweet verkreeg, gevoelde het eene bijna ondragelijke jeukte, welke het met zijne handen niet kon verhelpen, waarom het alsdan gelegenheid zocht, die plaats tegen hout, of eenig ander hard ligchaam te wrijven; zoo dat er des morgens eene groote hoeveelheid schubben in het bed te vinden was. — Na de jeukte volgde eene uitwaseming, welke door niets anders konde gekend

kend worden, dan dat 's morgens het geheele lichaam met eene smerige stof bezet was, vergezeld van zulk eenen afschuwelijken stank, dat de moeder nauwelijks het kind kleeden, noch het bed behandelen konde, zonder dat hetzelfde eerst eenigen tijd open gelegen had; welken reuk zij het meest overeen konde brengen met dien van verrotte kaas. Deze stof konde men, gelijk de moeder meermalen gedaan had, met eenen kam, of ander werktuig, van die plaatsen, welke minder met schubben bezet waren, afnemen.

Meermalen had ik zelf een' onaangenamen reuk bij hetzelfde waargenomen, en zulks daaraan toegeschreven, dat het kind tot het nemen van voedsel bezwaarlijk eenig werktuig konde gebruiken, het welk dus meest met de handen alleen moest geschieden, welke men, zoo wegens pijn, als oneffene oppervlakte, zeer bezwaarlijk konde reinigen.

De handen en armen waren gelijk aan het hier op de Plaat afgebeelde been; — de dijen en boven-armen waren minder aangedaan; — aan den buik, rug en het overige van den romp waren ee-

nige plaatsen, alwaar de huid vrij blank, doch droog was, en niet de behoorlijke zachtheid had op het aanraken; — het aangezigt was mede droog, had echter eene natuurlijke bleeke kleur; — aan het voorhoofd bespeurde men eene zemelachtige afschilfering. Het had gewoonlijk een' gragen eetlust; — een' gespannen buik; — weinig groei; — was meest ongeduldig: voor het overige de spraak en alle de zintuigen waren wel.

In dezen staat vonden wij het kind, toen het in December 1806 tot ons gebragt werd, om nog eenige pogingen ter herstelling aan te wenden; ongelukkig echter, dat ik van de uitwerking der door ons aangewende middelen weinig kan mededeelen. Ons oogmerk namelijk was, eerst zoo veel mogelijk door verzachtende en vette middelen de harde huid weg te nemen, om te beter met vrucht iets te kunnen aanwenden; doch toen onze werkzaamheden nauwelijks een' aanvang genomen hadden, werd het kind door eene Mazelziekte aangetast, aan welker gevolgen hetzelve overleed.

Het geen ik in het beloop der Mazelziekte nog heb waargenomen, offchoon de zieke in dezen niet

onder onze behandeling was, is, dat de Mazelen op zeer weinige plaatsen zichtbaar konden te voorschijn komen, waardoor veel pijn en benaauwdheid op de borst verwekt werd; waarom de Geneesheer noodig oordeelde, eenige spaansche vliegpleisters aan de beenen en op de borst te leggen, waarvan de twee eersten op de zoo harde huid niets hadden gewerkt; terwijl die, welke op de borst was aangelegd, alwaar de huid minder hard, echter niet vrij van dezen schubachtigen uitslag was, eene blaas gemaakt had, waarvan, de opperhuid weggenomen zijnde, die plaats door eene eenvoudige dekpleister spoedig genas, en tot den dood blank is gebleven, zonder eenig kenteeken van ontarding.

Na het overlijden vervoegde ik mij nogmaals bij de Ouderen, om het een en ander, het welk mij van het vorige verhaal ontgaan was, wat nauwkeuriger te weten.

Ik ontving hierop het volgende bericht, zoo als ik woordelijk hier zal laten volgen; in vertrouwen, dat niemand hierdoor mij zal houden als een' verdiger van de uitwerkselen der verbeeldingskracht van zwangere vrouwen op de vrucht.

Gaar-

Gaarne bekenne ik, dat mijne *Physiologische* kennis te gering is, om dit overeen te brengen, gelijk ik even zoo min ook zulk een gevoelen aankleve.

Het zonderlinge verhaal is woordelijk dus:

„Het is mij niet onbekend, wat de oorzaak is,
„dat mijn kind zulk eene huid heeft gehad.”

„Ik was in het begin der zwangerheid werkende
„aan het huis van den Heer B...., welke op
„den zolder een opgestopt Haaijevel had liggen,
„die mij hetzelfde afstond, om ten mijnen voor-
„deele te mogen verkoopen; doch uit gebrek aan
„tijd, om zulks te doen, bleef het eenige dagen
„aan mijn huis liggen, waardoor ik sommige mij-
„ner inkomende goede kennissen, als ook mijne
„kinderen wilde verrassen, en somtijds schrik aan-
„jagen; en alzoo bleef het gezigt van dit schepsel,
„zelfs reeds na dat ik het lang had weg gedaan,
„nog voor mijnen geest zwevende, even als of ik
„hetzelve nog dadelijk bezat, welk aandenken
„heeft geduurd tot aan het laatste mijner zwanger-
„heid. Voor het overige heb ik in de zwanger-
„heid niets bijzonders waargenomen.” De man,
hier-

bierbij tegenwoordig zijnde, bekrachtigde deze hare gezegden.

Hoe zeer dit geval opmerkenswaardig en zeldzaam is, herinnere ik mij bij dezen, het geen ons door den Heer STALPERT VAN DER WIEL is medegedeeld, om welks overeenkomst ik deszelfs gezegde hier achter plaatse, oordeelende geenszins, althans voor dezulken, welke dit werk niet bezitten, hierdoor ondiensst te doen. STALPERTII, *Observ. rarior. Med. Chir. Anatom.* Tom. II. Observ. XXXV. „Quanta fit imaginationis in „corpora nostra, humorisque, præsertim gravidarum, potestas, quotidie abunde liquet, ita ut „verissime jam olim multi.

„*Imaginationem in humores imperium habere,*
„*dixerint.*”

De passionis hujus vi, scholio ad observ. 72. Tom I. fol. 311 & seqq., nec non proximis duabus observationibus, nonnulla adduximus. Hoc autem, quod memoraturus sum, minime mihi silentio prætereundum fuit.

„Anno itaque 1683, Mense Majo, Hagæ puer
„quidam decem circiter annorum conspiciendus ex-
hi-

„hibebatur, nomine BERNARDUS, BISEGLIÆ,
 „quod est regni Neapolitani ad Hadriæ littora op-
 „pidum, natus, cujus patri PETRO, ANTONIO
 „CONSIGLIS nomen erat, mater ELIZABETA
 „NASTASIA vocabatur.

„Pueri illius manus, pedesque toti quanti
 „squamei erant, brachia autem, et crura, atque
 „adeo totum corpus, excepto solo capite veluti
 „phocæ pelle obducta, contactuque dura erant,
 „et scabra.

„Narrabat matertera, cujus curæ ipse creditus
 „erat, ortam fuisse istam cutis deformitatem,
 „quod mater, cum linteaminum purgandorum cau-
 „sa littus peteret, in flumine vicino varios squam-
 „matos, et testaceos vidisset pisces, quorum ima-
 „ginem tam firmiter cerebro impressisset, ut non
 „ita diu post a marito inprægnata, pisciumque
 „perpetuo memor fœtum pepererit, instar piscis
 „squamosum, facie tamen, colloque decorum,
 „reliquo autem corpore prorsus nigricantem, et
 „obscuro quodam, scabroque obductum musco,
 „quapropter idem nudus non tantopere frigore,
 „quam quidem alii, infestabatur.

„Puer

„Puer ille ingenio, quantum ætas ferebat, sub-
 „tili, et acri, ac quod mirere, piscium avidus ad-
 „modum erat, adeo ut post crebriorem carnis
 „esum male se haberet. Ipse etiam cum aliis Me-
 „dicis ex ejus corpore prodeuntem animadverti,
 „qualem pisces diffundunt, odorem, quem quivis
 „admoto propius naso, percipere poterat.

„Delapsis veteribus novæ succedebant ilico
 „squamæ, quibus avulsis mox effluebat sanguis.

„Operæ pretium credidi ipsius pueri delineatio-
 „nem adjicere. Undecima itaque tabula totum
 „ejus corpus; duodecima autem figura *Ima* ma-
 „num, *II*da pedis inferiorem, *III*ta superiorem
 „cernere dat partem.”

D E R D E

W A A R N E M I N G.

O f fchoon onze werkring te bepaald was, om zulke lijderen, welke niet op den door ons bepaalden tijd en plaats met hunne gebreken tot ons konden komen, aan te nemen; werden evenwel sommigen van zoo veel belang geacht, dat wij dezelve in hunne woningen gingen bezoeken, vooral daar het aan geenen ijver, noch welwillendheid ontbrak bij de Heeren Studenten, onder aanmoediging van hunnen Leermeester den Hoogleeraar DRIESSEN, om niet alleen dezulke met hunne hulp bij te staan; maar nog daarenboven aan hen de benoodigde geneesmiddelen te verschaffen, en de

be-

behandeling met veel deelneming met ons op zich te nemen.

Dat de Breuken zoo algemeen en tevens zoo belangrijk voor een' oefenend' Genees- en Heelkundigen, om dezelve in alle derzelver voorkomende verschijnselen te kennen, en oordeelkundig van andere ziekten te onderscheiden, van de grootste aangelegenheid zijn, zal niemand ontkennen.

Reeds zijn zij zulks, wanneer er nog nauwelijks eene merkelijke dikte wordt waargenomen, welke bij meest alle de Heelkundige schrijveren als het voornaamste der kenteekenen dezer ziekte te regt wordt opgegeven, daar alsdan deze ziekte alreeds eene aanmerkelijke vordering gemaakt heeft, wanneer gemeenlijk eerst der Heelkundigen hulp gevraagd, en noodig geoordeeld wordt.

Het zoude derhalve van geene geringe aangelegenheid zijn, om op de eerste verschijnselen, die de Breuk verzellen, en waarover de Geneesheer, en zelden de Heelmeester geraadpleegd wordt, voornamelijk het oog te houden; men zoude alsdan met eene geringere moeite niet alleen den lijder eene meerdere veiligheid verschaffen, maar

D hem

hem zelfs beschermen tegen zoo vele onheilen, welke niet weinige menschen het genoegens dezes levens doen missen.

Ofschoon deze ziekte dikwijls jaren, zonder eene aanmerkelijke dikte te vertoonen, den lijder kan kwellen, en met verschillende teekenen zich opdoet, die wel meest bij Dije-breuken gevonden worden, doordien de deelen, hier gelegen, aan de uitgezakte ingewanden meerderen tegenstand bieden, echter worden dezelve bij de Liesch-breuken, bijzonder bij de aangeborene, ook waargenomen. Vele dezer toevallen vindt men bij RICHTER, in zijn *Werk over de Breuken*, aangeteekend.

Dat, behalve dit alles, de aangeborene breuken eene bijzondere oplettendheid vorderen, blijkt genoegzaam uit de kennisse der nevens elkander gelegene deelen: waarom ook de Heeren Bezorgeren van het Legaat van wijlen J. MUNNIKHOFF het belangrijke hiervan ingezien, en ter beantwoording opzettelijk over dit gedeelte eene vraag hebben uitgeschreven, waarin niet alleen de behandeling bij eerstgeborene of kinderen, maar ook bij eenen meer gevorderden ouderdom, wordt opgegeven.

Wat

Wat eene aangeborene breuk is, en waarin dezelve van andere breuken verschilt, zal ik hier niet behoeven op te noemen, doordien hetzelfde algemeen te wel bekend is; en wie hieromtrent verder onderrigt verlangt, zie de werken van CAMPER, POTT, BONN en meer anderen, welke breedvoerig over dit stuk handelen.

Alleenlijk het kenmerk van eene aangeborene breuk hier kortelijk aan te toonen, acht ik niet ondienstig voor zoodanige lezers, welke met het onderscheid der breuken niet bekend zijn, en misschien dit stukje mogten lezen.

De plaats, alwaar deze of de aangeborene breuk gevonden wordt, verschilt wel niet van de gewone Liesch-breuk; behalve dat bij de eerste de uitgezakte ingewanden binnen en met de zaadvaten in den schederok dezer vaten bevat zijn; — daar eene Liesch-breuk, na dat de *meatus* bij kinderen door een vast lidteeken, en den schederok om de zaadvaten gesloten is, zich eenen weg baant zoo onmiddellijk naast deze deelen, dat het onderscheid tusschen deze twee breuken, bijzonder in staat van beknelling, zeer moeilijk te onderkennen is.

Daar nu de uitgezakte ingewanden, het zij het net, darm, of beiden tevens met de zaadvaten en den bal in één ruim gelegen zijn, is de ongeregelde ligging, of loop derzelve, en de aaneengroeiing der elkander aanrakende deelen gemakkelijker.

Het net, het welk meest den openstaanden mond indringt, en den *annulus* opvult, waardoor de *intestina* eenigzins belet worden uit te zakken, is voor allerhande uitzakking en verlenging vatbaar; en hoe velen ziet men niet, die jaren lang met een uitgezakt net rondgaan, zonder de kunst te raadplegen, die alle de geringe hieruit voortkomende toevallen van andere ziekten afleiden: en wat is bij dezen niet al in staat, om het zelve met de nabij gelegene deelen te doen zamengroeijen? (gelijk ik nog voor weinige weken eene vrouw wegens eene beknelde dije breuk opereerde, die zes jaren zonder band eene netbreuk heeft rondgedragen, welke op alle plaatsen met den breuk-zak was zamengroeid,) — de gedurige aanraking, — uitwendigē kweetsing, — eene krampachtige toetrekking van den *annulus*, waardoor de vrije loop des bloeds naar, en van die deelen gehinderd wordt, een geringe

trap

trap van ontsteking maakt, en helpt de zamengroeiing bevorderen; behalve dat zal, zonder eene der opgenoemde oorzaken, eene *inflammatio testiculi* alleen in staat zijn, zulks te doen voortbrengen.

Het uitgezakte net, nu met een der gezegde deelen zamengegroeid, vermeerdert in den eersten tijd geenszins den last des lijders; terwijl hierdoor bij hem geene bijzondere verandering wordt waargenomen.

Eindelijk, het zij dat de lijder wegens het toemen der dikte, of om eene uitzakking van de *intestina*, welke zich tusfchen het zoo misvormde net, of in den *annulus* beknelt, of verder langs het net nederwaarts gaat, waardoor terftond eene beknelde breuk geboren wordt, zijne toevlugt tot de kunst neemt: — als dan ziet men eene breuk van de grootste aangelegenheid.

Het uitgezakte ingewand laat zich niet zoo gemakkelijk te rug brengen, doordien de uitgestrektheid des darms niet genoegzaam te voelen is, en met het zaamgegroeide net bezwaarlijk kan binnen gebragt worden. Indien nu zulk eene bewer-

king nog eens mogte gelukken, dat het *intestinum* door de *Taxis* binnen gebragt wierde, zoude nog deze herstelling onvoldoende zijn; omdat de band, aangelegd op het uitgezakte net, niet in staat is, om de wederuitzakking van het *intestinum* te beletten.

Het gevaar des lijders is hierdoor aanmerkelijk vermeerderd: — de aangelegde, maar tevens onvoldoende band laat bij de eerste gelegenheid een gedeelte der *intestina* door, en de lijder, onkundig van deze verandering, beschouwt deze pijn niet, als van zoo veel aanbelang te zijn. Het uitgezakte en nu door den band gedrukte *intestinum* gaat binnen weinige uren tot ontsteking over, waardoor ook eene aaneengroeijing dezer deelen ontstaat; of dat het tot verettering of *gangrena* overgaat; of dat de lijder aan de gevolgen van eene geknelde breuk sterft.

Wanneer bij zulk eene geknelde breuk de hulp der kunst spoedig genoeg bij de hand was, om, na vruchteloze pogingen door de *Taxis*, den lijder door de kunstbewerking te hulp te komen, heeft hij zeker op vele zaken zijne aandacht te

vestigen: — als op het geen reeds voorafgegaan is, — aan welke deelen het net is zaamgegroeid, — op den loop en de ligging der zaadvaten en den bal, — op den beknelden darm, die op verschillende wijzen kan uitgezakt, en met het net vereenigd zijn: zoo als bij het geval reeds aangehaald, alwaar een klein stukje darm geheel in het net bedolven, en bij de opening van den breukzak niets dan net waar te nemen was. Na dat de beknelling is weggenomen, is hier ook nog te letten op de terugbrenging, — het verband, om de wederuitzaking te beletten, — de ettering, — en eindelijk op alles, wat bij en na deze kunstbewerking in staat is, den bal en de zaadvaten voor de lucht en ettering te kunnen bevrijden.

Om mij niet alleen bij gezegden, of veronderstellingen der onderlinge zamengroeiing, of onregelde ligging der deelen bij aangeborene breuken te bepalen, zij het mij vergund, ter bevestiging, eenige waarnemingen bij te brengen.

In de werken van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te *Haarlem*, Deel XX. St. II., Brief van Profesfor VAN GEUNS, en het ant-

woord van den *Hoogleeraar* BONN, zien wij, dat de uitgezakte darm aan de geheele lengte der zaadstreng, en een gedeelte des bals aangegroeid was.

SCHWENKE in het zelfde werk, Deel IV. Pag. 136, vond het aanhangsel van den blinden darm aan den bal vastgegroeid.

SCHMUCKER, *Heelk. Waarnemingen*, Deel II. pag. 142. zegt: Een kleine ronde band, die zoo aan het net, als aan den bal gevestigd was, was de oorzaak, dat de Geleerde ZIMMERMAN zelfs met de hevigste pijnen naauwelijks een oogenblik een breukband konde dragen.

Het net, zoo als reeds gezegd is, dat zich op alle wijzen kan verlengen, is waarschijnlijk bij de vroege jeugd de *meatus* ingedrongen, heeft zich aldus tot den bal met een dunne koord uitgestrekt, en is aan denzelven vastgegroeid, zoo dat deze koord niet anders, dan een verlengsel van het net schijnt geweest te zijn.

Dit zal genoegzaam zijn, om de waarheid van mijne gezegden te staven.

Daar nu bij de gewone breuken de uitgezakte ingewanden in een verlengsel van het *peritonaeum*,
dat

dat de *faccus hernie* maakt, geheel afgescheiden van de schede der zaadvaten en bal bevat worden, zou het ons, bij gebrek van kennis van het ware onderscheid tusfchen deze twee ziekten, geheel onverklaarbaar zijn, het geen reeds door mij is aangehaald. En geen wonder, dat ook, voor dat de *meatus* aangetoond, en algemeen aangenomen was, de uitgezakte ingewanden in onmiddellijke aanraking met den bal en de zaadvaten voor eene verzwering of fcheuring der deelen gehouden werd; gelijk, iets dergelijks bij LECAT. *Philos. Transact. Vol. LVII. p. 2. fol. 293* kan gezien worden.

Gelukkig echter, dat die gevallen, alwaar deze kennis volstrekt noodzakelijk is, weinig voorkomen, en dat de behandeling, het beloop en de toevallen meestal dezelfde zijn. Evenwel hoe zeldzaam hetzelve moge gebeuren, blijft de kennis hiervan altijd voor een' Heelmeester ten hoogften noodzakelijk.

Voor het overige kunnen de aangeborene breuken in alle opzigten met de gewone Lieschbreuken gelijk gesteld worden, zoo wel betrekkelijk de uitgezakte ingewanden, als darm, net, darmuet-

breuken enz. betrèkkelijk de gedaante en den aard der breuk, als kleine, groote, aangegroeide, beknelde, ontstokene, etterende, of koudvurige; — met betrekking tot de plaats, als liesch- en zakbreuk; ook zoude hier nog mogen bijgevoegd worden; net - zak en darm - liesch - breuk, alwaar het net, door een' naauwen breukring het *scrotum* aanzienlijk doet opzwellen, en als zoodanig, lang, zonder toevallen wordt gedragen, tot zich eene kleine darm-plooi in den *annulus* vertoont, en deze zamengestelde breuk maakt, het welk ik eens in eenen man van 24 jaren heb waargenomen: bij de *operatie* nam ik, in tegenwoordigheid van den Heer en *Profesfor* MUNNIKS, en den *Medic. Doctor* FELLINGA, 16 oncen uitgezakt *omentum* weg.

Om nu tot onzen lijder te keeren.

Op den 1 Februarij 1807, 'savonds werd ik geroepen bij C..... M....., oud 30 jaren, van een gezond ligchaams gestel, zijnde een huisverwer, vond hem klagende over sterke buikpijnen, geneigdheid tot braken, droogen mond, gedurige aanzetting tot afgang zonder eenige ontlasting, hebbende eene breuk ter grootte van een hoender-

der-

deei , die op het aanraken eenigzins pijnlijk , sterk gespannen , en , volgens zijn zeggen , dezen morgen stil zittende was uitgegaan.

Van zijne vroegste jeugd , zoo verre hij wist , had hij deze breuk gehad , doch aan dezelve nimmer merkelyk ongemak.

Van tusfchen zijn vierde en vijfde jaar had hij daar tegen een ftalen band ruim twee jaren gedragen , wanneer zijne ouderen dachten , dat dezelve genezen zoude zijn , lieten hem den band af. Hierna vertoonde zich weder op dezelfde plaats eene dikte , die hij , zonder door eenen band ondersteund te zijn , tot op zijn veertiende jaar heeft behouden ; doch zoo dikwijls hij dezelve had waargenomen , had hij die ook altijd zonder eenige hulp weder binnen gebragt.

In zijn 14de jaar nam hij dienst als foldaat , wanneer de breuk ontdekt , en voor hem weder een band vervaardigd werd , welken hij gedurende zes jaren in den dienst had gedragen , doch welke de breuk bij de geringfte beweging liet flippen ; — en zoo heeft hij vervolgens dan eens met , dan zonder band zijn leven doorgebragt , tot eindelijk ,

zonder dat hij eenig werk gedaan had, de breuk beknelde.

Bij mijn eerste bezoek deed ik terftond eene ruime aderlating, liet pappen van lijnmeel op den buik leggen, een Clijsteer van honig en melk zetten, en den nacht door ruime opiaten gebruiken, beproevende bij herhaling de terugbrenging, doch zonder eenige uitwerking.

2den. De nacht was onrustig met gedurige neiging tot braken doorgebracht: voor het overige was de lijder als den vorigen avond, en de beproefde terugbrenging vruchteloos zijnde, deed ik de aderlating en clijsma herhalen, en met het overige continueren.

's Avonds vond ik alles in denzelfden staat: — bij het gebruik van eenig vocht gedurige braking, de buik op het aanraken meerder gevoelig, waarom ik dezen nacht nog met gezegde middelen liet voortvaren.

3den. De buik was meerder gespannen, de breuk pijnlijker, gedurige braking, zelfs na het gebruik van het met weinig vocht toegediende *Laud. liq. sijd.* Ik verwisselde toen de warme pappen in kou-

koude omslagen van *Spir. Vin. Caphor.*, verdund met azijn, en liet met hetzelfde den geheelen buik gedurig waschen, en terwijl ik de herstelling der breuk niet konde verkrijgen, liet ik voor het overige op dezelfde wijze voortvaren.

Daar het den lijder zoowel als de omstanders zeer vreemd schein, den buik gestadig met koud vocht te waschen, en zij zulks beschouwden als zeer schadelijk voor de breuk, werd er op dezen dag uitwendig niets aangewend.

's Avonds, na den geheelen dag met gedurig braken, benaauwdheid, gespannen buik, en onaangename oprisping doorgebracht te hebben, de tong beslagen en droog zijnde, met sterke dorst, terwijl het uitwendig aangeraden middel niet gebruikt was, werd het andermaal op het sterkste aanbevolen.

4den. De nacht was wederom onrustig doorgebracht met gedurige oprisping, doch minder braking, de buik minder gespannen en pijnlijk: voor het overige als den vorigen dag gelijk. Ik beproefde wederom de terugbrenging, doch met dezelfde uitwerking.

Na dat wij nu drie dagen, zoo wel door herhaal-

haalde taxis, opiata en onderscheidene uitwendige middelen ons vruchteloos bijverd hadden, stelde ik aan den lijder de operatie voor, doch dit werd afgeslagen, aangezien hij zich nu eenigzins gemakkelijker voelde, dan den vorigen dag, waardoor wij verpligt werden op denzelfden voet voort te gaan. Tegen den middag begon hij echter wederom sterk te braken, 't welk bij afwisseling liet overige van den dag voortduurde, en tot drekbraking overging, gepaard met hik, zoo dat hij niets, dan slechts om den mond te spoelen, gebruiken konde. De buik was hierbij even gespannen als den vorigen dag.

5den. De nacht werd eenigzins rustiger doorgebracht, nu en dan genoot hij eenige minuten slaap: — bij het geringste gebruik van vocht was de braking nog aanhoudend, de mond droog, en de tong met eene slijmachtige korst bezet, de spanning en benaauwdheid waren meer toegenomen, de pols klein.

De taxis weder vruchteloos herhaald hebbende, stelde ik den lijder op niets de operatie voor, doch werd weder afgeslagen. Inwendige geneesmiddelen werden door de gedurige braking genoegzaam niet gebruikt, — de uitwendige gecontinueerd.

De

De benaauwdheid, spanning en het onophoudelijk braken, voornamelijk tegen den avond, deden hem besluiten, dat, zoo het den volgenden nacht niet veranderde, hij terstond tot de operatie zoude overgaan.

6den. Daar nu de gedurige braking en drek-smaak, waarmede de mond den geheelen nacht was bezet geweest, als mede de spanning en benaauwdheid niet alleen aanhielden, maar de verdere toevallen, die eene beknelde breuk verzellen, hand over hand toenamen, en den lijder zeer hadden afgemat, werd de operatie door hem toegestaan.

Hoewel nu de uitzigten wegens den hagchelijken toestand des lijders niet zoo gunstig waren, dan wanneer zulks op den vierden dag geschied was, moesten wij echter dezelve, als het eenigste middel aanwenden, en niets onbeproefd laten, wat tot zijne redding nog overig was, gelijk dan ook de operatie des morgens omtrent elf uren werd uitgevoerd.

Door de bekrompene woning des lijders, en de moeilijkheid, om hem eene betere plaats te bezorgen, was ik gedrongen dezelve in tegenwoordig-

digheid van maar weinige Heeren Studenten te verrigten.

Wij plaatsten den lijder op eene tafel, zoo dat de onderhelst der dijnen van dezelve afhing, en onder de voeten een steun konde geplaatst worden.

Na dat het verband, en de plaats tot de operatie gereed was, deed ik een helper aan de overgestelde zijde plaatsen, die benevens mij de geplooidde huid opligte, door welke plooi ik, in het dwars te doorsnijden, in eens eene wond verkreeg, ruim genoeg, om de verdere bewerking te verrigten.

Ik heb bij het doen van de eerste insnijding de voorkeur gegeven aan de opligting der huid, zoo wel om de meerdere veiligheid tegen de kwetsing der ondergelegene deelen, daar het anders bijna onmogelijk is, in eens eene zoo lange wond in zulk een flap deel eene bepaalde diepte te geven; als ook, om de meerdere schielijkheid in de bewerking, en de mindere pijn voor den lijder.

Het overige nog boven den breuk-zak gelegene *cellulosa* ligte ik door een haakje op, en doorsneed het alleen op die plaats, alwaar ik het best oordeelde, den breuk-zak te openen.

Ook ligte ik den breukzak op dezelfde wijze, door het haakje vattende, op, en opende dien alzoo naar de lengte van het gezwel met de *bistorie*; schoon het bij velen de gewoonte is, om den zak met een *pincet* te vatten, en dat gedeelte onder het gevatte geheel weg te nemen, het welk mijns bedunkens niet zoo veilig is, omdat men onzeker is van de aangroeijing der uitgezakte deelen met den breukzak, als ook de plaats waar, het welk, wanneer zulk eene plaats met den bevatten darm zaamgegroeid was, eene bedenkelijker wonde zoude maken, dan door eene langwerpige snede.

De breukzak, of de *tunica vaginalis vasis spermatici* had hier de dikte van een en een halve lijn, was zeer taai, en had veel overeenkomst met eene verkenshuid, waarbij zich omtrent een once vocht, min of meer rood van kleur, oñtlastte.

De breukzak tot den *annulus* verwijderd hebbende, deed zich een enkele darmplooi voor, welke in den *annulus* bekneld, en alleen aan de achterzijde met den zak zaamgegroeid was, het welk evenwel met het *separatorium* gemakkelijk konde van elkander gescheiden worden.

E

Hier.

Hierna verwijderde ik langs de gevleugelde *sonde* den *annulus*, en trok het nu geheel los gelegen *intestinum* zoo verre na buiten, dat ik dat gedeelte, het welk bekneld geweest was, konde zien, waaraan ik weinig ontsteking vond, en hetzelfde binnen bragt.

Om de fluiting van den *annulus* te bevorderen, *scarificeerde* ik den zoo verdikten *saccus*, om eene meerdere *suppuratie* in dat deel te verkrijgen.

De wond met los plukfel opgevuld zijnde, door drukdoeken ondersteund, werd het verband, *spica inguinalis*, aangelegd, en de lijder te bed gebragt.

's Avonds. De drekbraking had nog den geheelen dag aangehouden, zijnde eene bittere bruingekleurde stof, welke hij bij wijze van oprisping, zonder vooraf eene geneigdheid tot braking te gevoelen, bij monden vol ontlastte. Het geen hij dezen dag gebruikt had, was eenig vocht, waardoor hij niet had kunnen merken, dat de benaauwdheid meerder was, gelijk hij zulks voor de *operatie* had waargenomen.

7den. De nacht was door gedurige braking en hik onrustig, de spanning in den buik, en de benaauwd-

naauwdheid waren minder. Voor het overige geene verandering.

's Avonds. Den dag had hij weder op dezelfde wijze doorgebracht.

Het weinige voedsel, het welk hij gebruikte, wanneer hetzelfde eenige minuten binnen gehouden werd, onderging die verandering, dat het, als boven gezegd, zich door braking weder ontlastte. Verschillende geneesmiddelen, welke hier tegen van den beginne aan tot nog gebruikt waren, deden niet eene enkele reis de braking ophouden.

8ten. Was de braking het sterkst, en duurde tot aan den avond onophoudelijk voort, wanneer ik hem een Clijsteer uit een aftreksel van den tabak liet zetten, waarop eene ontlasting volgde, en de braking ophield.

9den. Dezen nacht had hij nog eens stoeligang gehad, waardoor hij zich gemakkelijker bevond.

Het zal dunkt mij niet noodig zijn, den staat, waarin onze lijder verkeerde, op te geven.

Een ieder zal genoegzaam kunnen opmaken, althans zij, die meermalen bekleemde breuken behandeld hebben, zullen hebben waargenomen,

genomen, hoe een enkele dag, in dezen staat doorgebracht, zulke lijdereu kan folteren, daar deze reeds van den *1sten* geduurd had.

Bij het afnemen van het eerste verband vonden wij de woude in een goeden staat van ettering, welke nu met *ung. elemi* verbonden, en weder een gelijk verband, namelijk de *spica*, als het eerste werd aangelegd, het welk ik drie weken liet aanhouden, om hierdoor te beter de radicale genezing te verkrijgen.

Van dezen tijd af werd het verband eens in de 24 uren vernieuwd, en slechts 4 dagen met het gezegde *unguentum*, voor het overige met droog plukfel verbonden.

Verder is er niets aanmerkelijks waargenomen, en wij hadden het genoeg, van tusfchen de 4de en 5de week den lijder volkomen hersteld te zien.

Daar het niet zeldzaam is, dat lieden met bekleemde breuken door de *operatie* herstellen, zoo wordt ook daarom dit geval door ons niet als zoodanig medegedeeld; maar alleen om datgene, het welk niet algemeen bij deze kunstbewerking wordt waargenomen.

En wel *imo* de dikte van den breukzak.

Dat

Dat de eene breukzak somtijds in dikte aanmerkelijk van den anderen verschilt, vinden wij bij onderscheidene schrijveren, als ook, dat zulks geenszins afhangt van de grootte, noch van den ouderdom der breuk; maar eerder aan bijzondere oorzaken schijnt te moeten worden toegeschreven.

Daar nu meest alle groote en verouderde breuken door de lijderen zelve behandeld worden, (het zij onder het dragen van een slappen, of meestal onvoldoenden stalen band, onder welken de breuk gedurig uitslipt, en door den lijder zelve weder wordt binnen gebragt,) geschiedt zulks veelal naar mate de lijder met dezen handgreep bekend is, het zij hij zulks staande, zittende of liggende verrigt; waarom ik niet kan begrijpen, dat bij zoo eene onachtzame behandeling de breuk-zak tevens, of althans dat dezelve bij iedere uitzakking volkomen wordt binnengebragt, en dus over het uitgezakte gedeelte van het *peritonæum* de band weder wordt aangelegd, waardoor hetzelve aan eene gestadige drukking en schuring tusschen de pop en den rand des schaambeens is blootgesteld.

Daar deze binnenbrenging van den zak bij de

aangeborene breuken ondoenlijk is, en de drukking altijd op denzelfen moet zijn, om de ingewanden binnen te houden; ja zelfs sterker, dan wanneer men in staat was, den zak binnen te brengen; doordien de geringste afwijking der pop van den alsdan altijd openstaanden mond, terstond bij de geringste beweging gereed is, een deel te ontvangen: — zoude nu zulk eene gedurige drukking niet als de voornaamste oorzaak te houden zijn van de zoo zeer verdikte breuk-zakken? Zoo ja: alsdan is het voor eenen Heelmeester van geen gering aanbelang, zulk eene voorafgaande drukking bij ieder beknelde breuk te weten; dewijl zulk een zak, met bijkoming van de oorzaak der beklemming, van welk eenen aard dezelve ook anders zijn moge, niet weinig tot de vertraging der terugbrenging zal toebrengen; en deswege eene spoediger hulp door de kunstbewerking vordert.

Wat nu het voortdurend braken, na dat de bekneling reeds is weggenomen, betreft.

Eenige reizen heb ik hetzelfde na de *operatie* waargenomen, en wel altijd, wanneer de breuk langen tijd was beknelde geweest, waarvan ik onder

anderen, behalve dezen lijder, mij twee zeer merkwaardige gevallen herrinner.

Het eerste, bij de dienstmaagd van den H... T..., die zeven dagen na de beknelling de operatie onderging van eene kleine Dije - breuk, in tegenwoordigheid van de Heeren *Profesfor* MUNNIKS, en den *Medic. Doctor* BUSCH.

Aan het uitgezakte gedeelte des darms was niets tegennatuurlijks waargenomen, waarom dezelve ook zonder eenige zwaarigheid werd naar binnen gebracht.

De braking had hier insgelijks plaats, duurde voort, en wederstond alle in - en uitwendige geneesmiddelen, tot 8 a 9 dagen na de *operatie*, toen de lijderes stierf.

Bij de opening van het lijk hebben wij niets gevonden, dat voor de oorzaak der braking konde gehouden worden.

Dat gedeelte, het welk bekneld was geweest, konde nog gekend worden, doch geenszins door eene vernauwing, of iets, dat den doorgang der drekstofte konde beletten.

Het tweede bij eenen man, insgelijks van eene bekleemde breuk geopereerd.

Na dat de practiserende Artsen, in de nabuurschap woonachtig, alle pogingen hadden aangewend, werd ik op den zesden dag na de beknelling geroepen, en tcrstond de operatie in tegenwoordigheid der twee aanwezig zijnde Practisijns, verrigt.

Na het gedane werk gevoelde de lijder zich gemakkelijker, en wij beloofden ons hiervan een gunstigen uitslag; doch den volgenden dag berigtte men mij, dat de braking, die ook voor de operatie had plaats gehad, aanhoudende was. Dit duurde 8 dagen, in weerwil van de gegevene geneesmiddelen en aangewende Clijsteren.

Den 8sten dag na de operatie stelden wij een Clijsteer van tabak, waarop eene ruime hoeveelheid drekstof volgde. De braking hield op, en de herstelling was verder gelukkig.

Ik zoude mij bij het eerste geval zeer gaarne beschuldigd hebben, als geen genoegzame opmerkzaamheid bij het terugbrengen der ingewanden gebruikt te hebben; — het zij, dat het *intestinum* door het *omentum*; — of op eene andere wijze met hetzelfde verbonden was, waardoor eene onmerkbaare beklemming was achter gebleven; — of dat

ik, na het bekleemde gedeelte in den *annulus* los gemaakt te hebben, het *intestinum* niet ver genoeg naar buiten had getrokken; en alzoo eene bekleeming had achtergelaten.

Evenwel bevestigde mij het verder onderzoek bij den dood volkomen van het tegendeel: gelijk ik mij ook nog bij het tweede geval, als dat van onzen lijder, verzekerd houde, dat niet de braking aan eene onvolkomene terugbrenging, maar aan eene andere oorzaak moet worden toegeschreven; het zij dat eene ophooping van verharde drekstoffen zich voor de beknelling geplaatst en den doortogt belet hebbe; — het zij dat eene krampachtige aandoening, door de beknelling veroorzaakt, nog langen tijd in dat deel aanwezig kan blijven, en de braking doen voortduren; — het zij dat de ledige maag en *duodenum* gedurig door de ingevoerde gal geprikkeld, braking verwekt; — het zij eindelijk, dat de *motus peristalticus* zoo vele dagen tegennatuurlijk gewerkt heeft, en wel alleen in dat gedeelte, het welk boven de beknelling is gelegen, daar het beneden gedeelte, gelijk het schijnt, zoo niet geheel, althans voor

het meeste van deze beweging verftoken is. Ook ſchijnt dit eenigzins bevestigd te worden, wanneer wij op den tijd der beklemming letten, of namelijk dezelve mindere of meerdere uren na een welgedanen maaltijd gefchiede; want zoo ras dezelve plaats heeft, houden alle *ſedes* op, en zelfs zijn de ſterkſte clijſteren niet in ſtaat eenige ſtof uit te lokken, dan ſlechts eene geringe hoeveelheid, welke bezwaarlijk veronderſteld kan worden, alles te zijn, wat beneden het beknelde deel voorhanden is: vooral, gelijk zeer veel het geval is, wanneer het *intest. ilium* is uitgezakt.

Dit laaſte heeft mijns bedunkens de meeste waarſchijnlijkheid, — en dat wel te meer, dewijl ik meermalen gezien heb, dat na de operatie zachte clijſteren niets afdeden; daar integendeel prikkelende, en wel bijzonder uit een ſterk aftrekfel van den tabak, terſtond de beſte uitwerking hadden.

V I E R D E

W A A R N E M I N G .

Onder de veelvuldige uitwendige ziekten, welke in dezen tijd door ons behandeld zijn, is ook de volgende, zijnde eene verzwering in het *Antrum Hignori*, van belang. Ter meerdere duidelijkheid zal het niet ondienstig zijn, een algemeen kort overzicht dezer ziekte vooraf te laten gaan.

De ziekten, welke in het bovenkaaks-hol gevonden worden, kunnen niet alleen zeer verschillende, maar ook voor den Heelmeester ter behandeling moeilijk, en niet zelden gevaarlijk zijn, zoo wel in derzelver oorsprong en kenteekenen, als uitwerking; — want geheel anders zal hij bespeu-

speuren, wanneer zulk eene ziekte door nederzetting van eene in het ligchaam aanwezig zijnde scherpte, dan wanneer een wortel van eenen tand, door hierin door te dringen, ontsteking en verettering maakt; — anders wederom, wanneer door eene verstopping van den gewonen onlastweg, dan wanneer door uitwendige belediging deze ziekte geboren wordt.

Moeijelijk voor een Heelmeester; doordien men niet altijd zeker is, zoo van de oorzaak, als van eene alreeds in dit hol aanwezig zijnde scherpe stof. Wanneer nu zulk eene stof met genoegzame zekerheid gekend wordt, bij welke de kunst terstond de ontlasting helpt bevorderen, is er somtijds been-bederf aanwezig, waarvan ik zeer gevaarlijke, ja zelfs doodelijke gevolgen gezien heb.

Het zal in dezen mijne zaak niet zijn, om alles, — het zij eene in het ligchaam aanwezig zijnde scherpte, — het zij een teruggedreven huiduitslag, als eene bijzondere oorzaak, aan te halen; terwijl dit in vele gevallen meer eene Genees- dan Heelkundige behandeling en kennisse zoude vorderen. Voor eenen Heelmeester komt het er voor

namelijk op aan, om de reeds aanwezige stof op de best mogelijke wijze te ontlasten, — en hierbij zal hij op onderscheidene zaken te letten hebben.

1mo. Op de aldaar plaats hebbende oorzaken: — als eene verstopping van den natuurlijken ontlastweg, — het zij dezelve ontstaat uit eèn *polypus*, of ander *luxurieux* uitwas, welke de ontlasting kan beletten; — het zij door een' bedorven, of te ver door gedrongenen wortel van één der kiezen, of hondstanden, volgens BARDENHAVE, *Mem. de l'Accad. de Chir.* 4to, Tom. IV., 8vo. Tom. XII. HALLER, *Uitgelez. Heelk. Verhandelingen en Waarnemingen*, pag. 92; — het zij door uitwendige belediging, enz.

2do. Op de ingeslotene stof: — hetzij dezelve meerder vloeibaar of vast is, — vreemde lichamen, welke men zoude kunnen veronderstellen, daarin gekomen te zijn.

3tio. Door *inflammatie* of stof-verplaatfing, van welk eenen aard dezelve ook zijn moge: — en eindelijk

4to. Een reeds aanwezig zijnde *caries*. Dit

Dit alles zal den Heelmeester als van zelf tot eene der bekende stofs-ontlastingen brengen, welke zich voornamelijk tot drie bepalen, en ook alle hare bijzondere voordeelen kunnen hebben.

Uit verstopping kunnen deze ziekten ontstaan. Dat de ontlastweg voor de in het kakebeen afgescheidene vochten vernauwen, of door eene ziekelijke ongesteldheid geheel fluiten kan; offchoon dit slechts eene vliesachtige opening, en geen kanaal is, en deswege minder voor de aangroeiing vatbaar, lijdt evenwel mijns bedunkens geen twi-
fel. JOURDAIN schijnt hier ook voornamelijk het oog op gevestigd te hebben, als de veelvuldige oorzaak der ziekten, in dit hol voorkomende, terwijl hij bij de genezing hoofdzakelijk de doorbo-
ring van die opening door den neus aanprijst. Zie de *Mem. de l'Accad. de Chir.* 8vo, Deel XII. BELL, *Zamenst. van Heelk.*, Deel III. pag. 423, *Bijvoegfels*, enz.

Behalve dit kan ook een *Polypus*, in den neus zittende, de ontlasting beletten, welke door het onderzoek moet gekend worden, en zonder welke weg te nemen de genezing onvolkomen blijft.

PALFIJN, *over de Beenderen*, p. 197, zegt:
 „Dat een voornaam Heelmeester te *Parijs* hem
 „verhaald heeft, een *Polypus* in het hol zelf waar-
 „genomen te hebben:” als ook

ULHOORN *over de Slijmpropfen*: „Indien zij
 „in de *sinus maxillaris* komt, en door de ope-
 „ning, die in den neus gaat, niet wel kan door-
 „dringen, dan rottet die weeke stof zeer ligt; zij
 „bederft de beenderen, en maakt een kwaadaardige
 „uitspatting, zoo verre, dat de been-stoffe, die
 „deze *sinus* omvangt, uitspat, een weeke of murv-
 „achtige gestalte aanneemt, dewelke met scherpe
 „zaken aangegrepen en behandeld wordende,
 „kwaadaardig, ongenoeslijk en doodelijk wordt,
 „zoo dat een verftandig Heelmeester, indien hij
 „geen kans ziet, dezelve nog eenigzins bepaald
 „zijnde, door het vuur weg te nemen, dezelve
 „ftil moet laten zitten, of door droogende midde-
 „len enkelijk, was het mogelijk, in te toomen,
 „het welk mij in verfcheidene gevallen wel gelukt
 „is.” enz. Zie *Aanteekening op L. HEISTER*,
Heelk. Onderw. Deel II. p. 743 enz.

Ik heb evenwel gezien, dat ook zonder dezelve
 zulk

zulk eene belette ontlasting in een gezond voorwerp kan plaats hebben.

Bij eene dienstmaagd, alhier woonachtig, heb ik eenige reizen waargenomen, dat een geringe roos de ontlasting door den neus geheel belette, verwekkende in het eerst drukkende pijn, welke spoedig toenam, het aangezicht deedt zwellen, en na twee a drie dagen zich door ontlasting van eene ruime hoeveelheid dun vocht langs den neus herstelde.

De Heer s..... heeft mij-verhaald, veelmalen eene dikte in den mond aan de éene zijde van het *palatum* waargenomen te hebben, die na eenige dagen weder verdween, zonder te kunnen merken, dat aan die plaats eene opening was gekomen, en die telkens verzeld ging met eene drukkende pijn. — Op een' tijd, dat deze dikte wederom tot een zekere hoogte was gekomen, gebruikte hij bij toeval eenigen snuiftabak, waaraan hij niet gewoon was; hierdoor geraakte hij sterk aan het niezen, en ontlastte eene menigte stof uit den neus, waardoor het gezwel in den mond verdween; en dat hij, dus met het snuiven aangehouden hebbende, hetzelfde niet wederom heeft waargenomen.

A. E....., oud 53 jaren, welke aan de gevolgen van eene dergelijke verzwering gestorven is, had ook het volgende waargenomen.

Omtrent 2 jaren had zij aan de eene zijde knagende, doch afwisselende pijnen gevoeld, die om de vier, vijf of meerdere weken zich sterker met roos en opzwellingsdier zijde langs den hals, en wel voornamelijk om het oor bepaalden; dit verplichtte haar alsdan het bed te houden, wanneer dezelve, na een dun waterachtig vocht aan die zijde door den neus ontlast te hebben, verdween. Wederom had zij dit verschijnsel aan die zijde, bijzonder in het eerste jaar, met eene meerdere droogte waargenomen. In het laatste jaar ontlastte zij gedurig een dun vocht, veel verschillende van dat uit de andere zijde; — tot ruim 10 weken na dezen laatste aanval had zij eene stompe pijn gevoeld, verzeld van eene gevoelloosheid bij het aanraken; — het ontlastte vocht werd stinkend, en in eene meerdere hoeveelheid, zoo dat zij des morgens bij het ontwaken een' gelijken smaak ontwaar werd.

Na eenige dagen wederom deze pijnen met eene

veerkrachtige zwelling, die de geheele zijde innam; te hebben doorgestaan, en de stof zich niet langs den gewonen weg kunnende ontlasten, vond ik bij mijn eerste bezoek reeds de tanden waggelende, en kon door middel van het stilet het kakebeen op verschillende wijzen doorboren.

Deze vernietiging van den ontlastweg wordt ook door den Heer HUNTER, *Pract. Verh. over de ongemakken der Tandden*, p. 25, bevestigd, zeggende: „de holligheid van het kaakbeen is aan „de ontsteking en verettering zeer onderhevig, „door de ongemakken van de naburige deelen, „en vooral, doordien de leiding door den neus „verstopt wordt,” enz. Alsmede door den Heer RICHTER, die zegt: „De opening, waardoor „de slijm in de neus-hol vloeit, kan verstopt „worden.”

Niettegenstaande het tot hiertoe aangehaalde, — als dat de verstopping van den ontlastweg de oorzaak der verzweringen in dit hol zijn kan, schijnt evenwel de Heer BELL, *Zamenstel van Heelk.* Deel II. p. 283. &c. hierover eenigzins anders te denken, zeggende: „deze ontlasting van etter langs „het

„het kanaal, dat uit de kaakbeenen naar den neus
 „leidt, gebeurt, wel is waar, niet altijd; dan ik
 „heb ze echter in eenige gevallen waargenomen,
 „waarom ik niet kan besluiten van met HUNTER
 „de vernietiging van deze buis als eene veelvul-
 „dige oorzaak dezer etter-verzameling te beschou-
 „wen: — Ik twijfel in de daad, of dit ongemak
 „wel ooit daaruit ontsta; — want voor het groot-
 „ste gedeelte moet het beschouwd worden, als
 „een gevolg van de eene of andere van ons opge-
 „noemde oorzaken, bijzonderlijk door tandpijn,
 „of van op eenige andere wijze veroorzaakte ont-
 „stekings.” —

Het komt mij als zeer moeilijk te bepalen
 voor, — of de belette ontlasting een gevolg van
 de ontsteking, dan wel of het laatste als een gevolg
 van het eerste moet beschouwd worden; dewijl
 het aan de zijde van den lijder eene zeer nauw-
 keurige waarneming vordert, en zulks meestal uit
 de mindere ontlasting van vochten moet gekend
 worden, het welk niet wordt opgemerkt voor en
 aler hier eenig ongemak wordt waargenomen, het
 welk gemeenlijk eerst eene ontlasting van etterach-

tige stof is; — dan of nu deze ontsteking een gevolg van eene opstopping en scherp- worden der opgehoopte vochten; — dan of het een gevolg van eene algemeene ontstekings- stof zij, zal in het eerst eene gelijke uitwerking hebben; omdat de aanwezige ontsteking alle afscheiding belet, en alzoo in dezen staat niet anders dan door het onderzoek kan gekend worden.

Wanneer zulk eene ontsteking zonder verstopping plaats heeft, zal na het eindigen derzelve, het zij door *resolutie* zoo wel, als door *suppuratie*, de stof zich gemakkelijk door den neus kunnen ontlasten; — daar integendeel, door eene vernietiging van dezen weg, de etter zich blijft ophoopen, en wegens de hoogere ligging van den ontlastweg, die de eenige plaats is, zal de stof door hare zwaarte den bodem aandoen, alhier beenbederf maken, en zich ter ontlasting eenen weg banen boven den derden of vierden maaltand, zijnde ook die plaats, alwaar LAMORIER de doorboring wil gedaan hebben, en die ook, mijns bedunkens, in vele gevallen van de drie opgegevene de voorkeur verdient, zoo wegens de geschiktheid voor den te ontlastenen

nen

nen etter, als wegens het wegnemen van het reeds aangedane of bedorvene been.

2do. Door een' bedorven tand.

Wanneer wij in het algemeen de tanden en derzelve inhechting in het kakebeen nagaan, als dat dezelve zoo wel van boven, als ter zijden door beenplaatjes omgeven zijn, en het niet zelden gebeurt, dat de natuur mangelt in het voortbrengen van dat beenplaatje, het welk den kaakboezem van den wortel der tanden scheidt, en alwaar dit tusschenschot slechts een vlies, het gewone vlies is, dat het hol van binnen bekleedt: — zou alsdan het mangel aan dit beenplaatje niet veeltijds als oorzaak dezer ziekte te houden zijn?

Wanneer nu een der tanden tot binnen het beenig hol doordringt, en slechts door het vlies overdekt blijft, wordt dit vlies, door het verbreken van harde ligchamen met deze tanden, door derzelve wortel telkens geprikkeld, — eenigzins gerekt; — of wanneer de tand eenigzins ruim in deszelfs kas, en hierdoor van het been los gemaakt is, zoo ontstaat ontsteking en verettering, die nu wel binnen het beenig hol, maar geenszins

binnen het vlies, met het welke dit hol is bekleed, gelegen is. Het uitwendige van dit vlies is het derhalve, tegen 't welk de prikkelende oorzaak werkt, en alwaar het eerst de verettering geboren wordt.

Daar nu de hier gemaakte etter zich bezwaarlijk kan ontlasten, prikkelt dezelve gestadig het omgelegene, en zal eindelijk, — of langs de zijde der tanden eenen weg zoeken, — of het vlies binnen het hol doorboren; en wanneer dit verschijnsel zich als het eerste opdoet, wordt het *parulis* genoemd; daar het tweede eene verzwering in het *antrum Higmori*, evenwel uit gelijke oorzaken ontstaande, kan gezegd worden te zijn.

Een geval, alhier bij een' burger waargenomen, heeft mij, zoo veel ik kan opmaken, ook dit bevestigd.

Deze man had ruim twee jaren eene knagende pijn boven den derden maaltand. In den beginne was de pijn zeer hevig, de tand op het uiterlijk aanzien gezond, zoo dat hij niet konde overgaan, denzelfen te laten trekken. Eenigen tijd hierna ontlastte zich aan de zijde etterstof, waarna de hevige

ste

ste pijn verminderde; evenwel bleef den lijder gedurig eene knagende pijn bij, die zich wederom verhief, wanneer de ontlasting verstoep was. In zulk een' afwisselenden staat leefde hij, tot zich eindelijk door den neus eene gelijkaardige stof ontlastte; de tand werd losser, en bij het wegemen van denzelfven ontlastte geen etter, maar er werd een ruime toegang door de tandkas tot den neus gevonden.

Meermalen zijn mij dergelijke etter-ontlastingen bij het trekken der tanden voorgekomen, zonder dat ik met het dunste silet tot in het hol van *Higmor* konde indringen, en dus door mij gehouden, als eene verzameling van etter buiten het gezegde vlies.

Kenteekenen.

Daar de oorzaken van de in dit hol aanwezige ziekten verschillende kunnen zijn, zullen ook dezelfde niet altijd door gelijke teekenen kunnen gekend worden. Het zal mede insgelijks niet gemakkelijk zijn, om uit de teekenen de juiste oorzaak, of den aard der bevatte stof als zeker te bepalen.

Die ziekte dan, welke uit *vernaauwing van den ontlastweg* ontstaat, en aan eene *ophooping van stof* wordt toegeschreven, — deze wordt hieruit gekend, dat de lijder als eene diepe drukkende pijn, die zich het meest naar den neus bepaalt, alwaar eene meerdere droogte plaats heeft, gevoelt, — en dan door dezen weg, welke zelden, ten zij door bijkomende oorzaken, geheel vernietigd is, er zich een dun vocht aan die zijde ontlast, het welk wel voor eenigen tijd verligting aanbrengt, doch wegens de achtergeblevene dikkere stof bij de geringste roos wederom wordt waargenomen. Deze pijnen, die dan kort, dan lang elkander volgen, worden bij ieder aanval heviger, bepalen zich niet alleen bij de omschrijving van dit hol, maar nemen meer en meer de zijde des hoofds in, worden stekend, kloppend, brandend, en bepalen zich wel het meest in den slaap des hoofds, en om het oor. — Eindelijk wordt eene veerkrachtige zwelling, die de geheele wang inneemt, waargenomen, de beenwanden zijn uitgezet, reeds door de bevatte stof aangedaan, sponsachtig, en volgens RICHTER l. c. p. 393. geheel vleesachtig, zoo dat men door dezelfde de vochtgolving voelen kan. Op

Op dit laatste gezegde echter van den Heer RICHTER moet zich, mijns bedunkens, de Heelmeester niet verlaten, daar ik niet kan gelooven, dat eene vloeibare stof dit been op alle plaatsen zoodanig kan uitzetten, dat de schommeling van de bevatte stof duidelijk is; dewijl dezelve alsdan op de eene of andere plaats door fistel-openingen zich eerder zoude ontlasten; — maar dat dit gevoel van vochtgolving als eene veerkrachtige uitzetting der wanden, niet door de hoeveelheid van stof, maar door derzelve scherpte, als bij beenbederf altijd aanwezig moet worden gehouden.

Ik heb ook nimmer zulk eene hoeveelheid stof bij de doorboring zien ontlasten; maar wel waargenomen, dat bij de operatie er zich eenige verdikte stof in dezelve ophieldt.

gto. Wat nu de ziekte, welke door *Inflammatie* ontstaat, betreft.

Hier op zal zien, het geen bij RICHTER gevonden wordt.

De eerste aanval is wel altijd met eene brandende en kloppende pijn verbonden, die den geheelen kaakboezem inneemt, en door drukking niet ver-

meerderd wordt; doch spoedig zal hierdoor de naauwe zamenhang met de omliggende deelen de wang eenigzins doen opzwellen, en rood worden, en bij eene zachte aanraking pijnlijk zijn; — en wanneer hierbij de ontlastweg niet verstoep is, zal er binnen weinige dagen eene meerdere hoeveelheid van stof uit die zijde van den neus ontlast worden, zoo dat veeltijds zulk eene ontsteking zonder Heelkundige behandeling van zelf geneest.

4to. Wanneer een bedorven tand aanwezig is, heeft de lijder reeds lang, voor dat de kenmerken van eene plaats hebbende ontsteking of ophooping van stof aanwezig is, ondervonden, wanneer hij met die zijde harde lichamen wilde breken, even of deze tand niet als de overigen eene gelijke vastheid heeft, en voor de maling des broks schijnt te wijken; evenwel kan zulk eene mindere vastheid niet anders dan in het kaauwen worden waargenomen. Na langen tijd gevoelt de lijder eene diepe tandpijn, die zich in den geheelen bovenkaakboezem verdeelt, en telkens weder op den beleedigen tand nedervalt, verwekkende op denzelfden eene gedurige yretende pijn, en heeft, offchoon aan het uitwen-

di-

dige geen bederf kan worden waargenomen, alle teekens van tandpijn; — de tand verliest zijne levendige kleur, wordt geel, en door het aanraken van een hard ligchaam gekend. Soms heeft de lijder, bijzonder wanneer de wortel des tands het slijmvlies geheel doorboort, eene etterachtige stof door den neus ontlast; of gelijk ik reeds heb opgemerkt, dat hetzelfde zich buiten dit vlies bepaalt, en eenen weg zoekt langs den schadelijken tand; — en dit alles zal ons van de oorzaak dezer ziekte verzekerd houden.

5to. Wat nu de *vreemde ligchamen* betreft, welke hierin somwijlen zijn waargenomen, — deze zijn van een' verschillenden aard.

Den meesten tijd moeten de vreemde ligchamen, welke in dit hol aanwezig zijn, gekend worden uit de verschillende wijzen, op welke dezelve er zouden kunnen indringen, — het zij door uitwendig geweld, wanneer daarbij tevens eene wond wordt waargenomen, welke in dit hol doordringt; — het zij door een' achtergebleven bedorven wortel van een' getrokken tand; — of wanneer een tand, door bederf aangedaan, tot den in dit hol doorgedron-

drongen wortel is weggevreten; — of wanneer door het trekken van den tand een beenplaatje van eene der tandkassen wordt losgerukt, waardoor dit vlies gestadig geprikkeld wordt, ontsteking en ettering ontstaat, en zoo tot binnen dit hol doordringt; — eindelijk door spijzen, wanneer na het trekken van een' der tanden de gemaakte opening in dit hol doordringt, of door eene fistelopening, uit welke oorzaak dezelve ook moge zijn ontstaan, waardoor de mond met dit hol gemeenschap kan hebben, en wanneer de lijder alsdan bij iederen maaltijd niet de behoorlijke omzigtigheid gebruikt, van hetzelfde te sluiten, en dus bij verzuim daarvan gelegenheid geeft, dat in dit hol iets van het gebruikte indringe.

Wanneer nu de Heelmeester verneemt; — het zij op gegronde gezegden van den lijder, dat er het een of ander is voorafgegaan, offchoon geen voldoende toegang tot binnen den boezem kan worden waargenomen, en er tevens teekenen van eene ziekelijke aandoening aanwezig zijn; — het zij, dat er nog een weg wordt waargenomen, waardoor hij met een sonde dit hol kan indringen,

waar-

waardoor zich eene etterachtige stof ontlast; — of dat het daar ingedrongene ligchaam kan worden waargenomen, zal dezelve zich naar omftandigheden van zaken te gedragen hebben.

De Heer *Medic. Doctor* FELLINGA heeft mij verhaald, waargenomen te hebben in de bovenkaak van een vijftigjarig hoofd, alwaar geene tanden, dan alleen de derde der maaltanden aan beide zijden aanwezig waren, die buitengewoon groot, nog zonder eenig bederf en volkomen vast waren, dat eene aanmerkelijk groote beenplaat tufchen de gekromde wortelen der kies bevat was, en boven deze nog eene nieuwe kies, die de helft van haren wasdom had, met de kroon op de wortelen der oude geplaatst, en geheel binnen het hol van *Higmor* bevat: — zoude nu zulk eene kies, tot haren verderen wasdom gekomen zijnde, haar fchadelijk vermogen niet hebben uitgeoefend, en als een vreemd ligchaam dit deel hebben aangedaan?

6to. *Wormen*, volgens RICHTER, door HEIJSMAN *Medical Comment*. Vol. I. medege-
deeld, als le de fchepfelen zullen voor den lijder

eene zeer onaangename gewaarwording verwekken, veel verschillende van alle die, welke tot hiertoe zijn opgenoemd; zoo lang echter de lijder geene door den neus ontlast heeft, en de Heelmeester hiervan niet verzekerd is, zal hij ook zijne geneeswijze hiernaar niet kunnen regelen.

70. Eindelijk wat de *nederzetting van de scherpe stof* betreft.

Dat dit hol voor nederzetting van de eene of andere in het ligchaam aanwezige scherpte, en wel venerische, vatbaar zij, zal niemand deskundig betwisten.

Men kent de aanwezige stof gemeenlijk door eene diepe onafgebroke, knagende pijn, die door uitwendige drukking niet vermeerderd wordt; — uitvloeiing van een stinkend etterachtig vocht door den neus; — een roosachtige roode plek op de wang, die bij het aanraken pijnlijk wordt waargenomen, en eene geringe zwelling heeft; — eindelijk ontstaat er eene zachte zuchtige zwelling, die de zijde des aangezigts inneemt; — de tanden worden miskleurig, verliezen hare vastheid, en vallen als van zelf uit; — de wanden van den
boe-

boezem laten zich door drukking met den vinger inwaarts bewegen, en nemen eene sponsachtige gedaante aan; — eene gelijke stof, als door den neus, ontlast zich ook door den mond.

Genezing.

Daar de geneeswijze dezer ziekte in de eerste plaats bestaat, om de in dit hol aanwezige stof eene ontlasting te bezorgen, doet men zulks volgens den algemeenen regel op drie onderscheidene manieren en plaatsen, welke ieder op zich zelve hare nuttigheid en voordeel heeft.

De manier van JOURDAIN is die, door welke men in dit hol komt langs den gewonen ontlastweg door den neus, en welker uitvoering breedvoeriger beschreven wordt in de *Mem. de l'Acad. de Chir.* 8vo, Deel XII. p. I. BELL, *Zamenstel van Heelk.* Deel III. p. 423, bijvoegsel. RICHTER, *Anf. der Wundarzn.* Ilder Band. p. 390. BÖTTCHES, *Abh. von den Krankh. der Knochen,* IIIter Th. p. 135 &c.

Deze wijze heeft boven alle de andere de voorkeur; wanneer de oorzaak der ziekte eene verstopping

ping is, de ziekte in den beginne gekend wordt, zoo dat er nog geen beenbederf aanwezig is; — wanneer de bevatte stof vloeibaar is, en zich door deze opening kan ontlasten.

De *tweede* manier om de ontlasting te bevorderen, en veeltijds te gelijk om de oorzaak weg te nemen, is die, welke door MEIBOOM en anderen is voorgesteld, als de geschiktste, welke mede bij de zoo even aangehaalde schrijveren te vinden is.

Offchoon een der tanden als onmiddellijke oorzaak der verzwering te houden is, kan evenwel door het trekken van eenen verdachten tand, en de verdere doorboring tot in het hol, somwijlen de genezing bewerkt worden; doch daar men in gevallen, wanneer vreemde lichamen of beenbederf aanwezig is, tot welker ontlasting niet zelden eene ruime opening vereischt wordt, op deze plaats zonder vernietiging der tandkassen geene genoegzame verwijdering kan verkrijgen, gaat men over tot

De *derde* manier van LAMORIER; zie mede de zoo even aangehaalde werken: — zij is deze.

Men spert den mond door eenen haak zoo verre
naar

naar de zieke zijde, als mogelijk is, en maakt het kakebeen boven de derde of vierde der kiezen bloot van beenvlies, op welke plaats men dit been tot in het hol van *Higmor* doorboort.

Met verschillende werktuigen kan deze kunstbewerking verrigt worden; — of met een *perforatief*, *trepaan*, *troicar*, of ander werktuig, hiertoe geschikt; terwijl dit been alsdan veeltijds reeds zoodanig aangedaan is, dat de doorboring zeer gemakkelijk kan geschieden, zoo dat men zich niet aan een bepaald werktuig behoeft te verbinden. Het voornaamste, en het welk meer dient in acht genomen te worden, is de grootte der opening, die ruim genoeg zijn moet ter ontlasting van de bevatte stof, of ter wegneming van vreemde ligchamen, of slijmprop, wanneer dezelve bevonden wordt hierin aanwezig te zijn.

Hoe geschikt ook de beide laatste kunstbewerkingen zijn mogen, zoo wegens de plaats ter uitvoering der bevatte stof, als om aan het aangezicht afschuwelijke lidteekens te vermijden, heeft zij evenwel dit schadelijke, dat de stof zich niet terstond buiten het ligchaam, maar slechts in den mond ontlast.

G

Wan-

Wanneer nu, gelijk ik reeds verschillende oorzaken hebbe opgegeven, dit been door bederf is aangedaan, bij 'twelke zich eene ruime hoeveelheid *ichor* afscheidt, waarvan bij iedere slikking eene zekere hoeveelheid wordt opgenomen, en zoo weder in den omloop der vochten gebragt, waardoor eindelijk eene kwaadsappigheid ontstaat, die den lijder langzaam wegsleept: — zoude men nu in zulke gevallen, alwaar de afgescheidene vochten veelvuldig zijn, ter voorkoming harer schadelijke werking niet afzien van alle onvermijdelijke lidteekenen, met tot eene vierde wijze van *operatie* over te gaan? — en wel, dat men de wang tegen over die plaats, door LAMORIER voorgesteld, met eene ruime insnijding opene, beginnende een weinig boven den hoek des monds, tot geheel den kaakboezem overloopende, met zoo veel mogelijk te zorgen, dat het bekleedfel des monds zich met het tandvleesch blijft vereenigen, waardoor men des te meerder belet, dat de afgescheidene stof zich in den mond ontlast; wanneer men het been doorboort, ruim genoeg ter ontlasting der bevatte stof, en de lijder gedurende eenigen tijd zich verpligt het hoofd zooda-

danig te houden, dat de afgescheidene stof zich gestellig door de wond ontlasten kan?

Hoewel deze kunstbewerking in den eersten opslag wreed schijnt, en een onvermijdelijk lidteeken achterlaat, zal dezelve ook dan maar alleen dienstig zijn, wanneer men op genoegzame gronden kan vooruitzien, dat de reeds gezegde manieren onvoldoende zijn; — of wanneer door de bevatte stof het been zoodanig is aangedaan, dat hetzelfde zich op alle kanten uitzet, broos zij, en voor de drukking van den vinger wijkt. —

Daar nu veeltijds de geheele omschrijving van dit hol door been-bederf is aangedaan, om 't welk af te scheiden de natuur zeer mild is in het voortbrengen van *ichoreuse* vochten, zullen dezelve, als alleen in den mond eenen ontlastweg hebbende, te gelijk zeer veel worden doorgeslikt; — en hoewel de lijder alle omzigtigheid zoekt in acht te nemen, door dezelve gedurig uit te werpen, en door mondspoelingen te reinigen, zal hij ook tevens als onvermijdelijk zeker hiermede al het zoo edele, door de klieren in den mond aangevoerde speeksel, verliezen; en hoeveel invloed het gemis van dit vocht

op onze dierlijke huishouding hebbe, zal ik hier niet behoeven op te halen.

Het voordeel dan, het welk deze bewerking in de opgenoemde gevallen boven de andere heeft, zal hoofdzakelijk hierin bestaan, — dat de zoo schadelijke vochten onmiddellijk buiten het ligchaam gebragt worden, — dat de Heelmeester zijne middelen door de uitwendige wond tot binnen in het hol kan brengen, — dat hij zonder vrees kan aanwenden, wat hij overeenkomstig den aard der ziekte goedvindt; daar hij in tegendeel, wanneer zulks door den mond moet aangebragt worden, zich dikwijls aan geneesmiddelen moet verbinden.

Offchoon het gezegde tot hier toe eenigzins buiten het bestek eener Heelkundige waarneming loopt, en voor meer gevorderden, met het een en ander genoegzaam bekend, minder aannemelijk mogte zijn, hoop ik evenwel geenen ondienst gedaan te hebben voor hen, welke minder gevorderd zijn, en wel voornamelijk aan die gene, welke deze onze werkzaamheden uit hoogachting voor de kunst hebben helpen verrigten. Hierin gelukkig zijnde, zal ik het als eene voldoende belooning voor deze mijne geringe werkzaamheid achten.

De

De lijder, als het onderwerp dezer waarneming, was een man, oud 55 jaar, genaamd J. Z...., een linnenwever, van een gezond gestel, zoo dat hij zelfs nimmer eene ziekte gehad had, dan alleen eenige jaren achter een op zekere tijden een uitslag met veel jeukte, het geen voor *scabies* gehouden werd.

Deze man verzocht onze hulp op den 14 Maart 1807. Na dat hij reeds eenige dagen hevige pijn in het linker bovenkaak-been had gevoeld, bevonden wij de geheele linker zijde door eene veerkrachtige zwelling opgezet, — den mond en neus naar de overgestelde zijde gedrongen, — de oogleden door *oedemateuse* zwelling gesloten, — de *maxilla* op elkanker, zoo dat wij het binnenste van den mond niet konden onderzoeken, — op de wang bij het *os jugale* eene kleine opening, door welke men met het *stilet* tot het kaakebeen boven tusfchen de derde en vierde kies konde doordringen, ontlastende eene *ichoreuse* stof.

Daar wij nu niet konden onderstellen, dat deze ziekte eene nederzetting van eene fcherpe stof, wegens het terugdrijven der gezegde huid-

ziekte zijn kon, dewijl hij nog den uitflag dit jaar niet had waargenomen, als ook, dat hij geene tandpijn, dan alleen bij deze ziekte gehad had, werd de ziekte gehouden voor een gevolg van *inflammatie*.

Daar nu de stof zich reeds eene ontlasting bezorgd had, trachtten wij eerst de zwelling te verminderen, door het deel met gortpap te dekken, en de zwel door inspuitingen uit een aftreksel van *flores Chamom. Extr. Dauci* en *tinct. Myrrhæ* te reinigen, en na 6 dagen op deze wijze gecontinueerd te hebben, kon de lijder den mond zoo verre openen, dat wij de derde kies, welke zichtbaar aangedaan was, wegnamen, bij het welk geene ontlasting van etterachtige stof gezien is, noch dat ook deze tand in het beenig hol was doorgedrongen.

Aan de buitenzijde van het kaakebeen tegen over den wortel van gemelden tand vonden wij eene opening, die tot binnen het hol doordrong, alwaar zich het van boven ingespotene vocht in den mond ontlastte.

Daar wij nu door deze opening slechts eene geringe oppervlakte door het *filet* konden ontdekken,

ken, het welk door bederf aangedaan was, en wij deswege zeer schadelijk achtten, de tandkas door te boren, — als ook om het reeds aangedane te vernietigen, doordien men veronderstelde, dat niet de geheele binnen - oppervlakte, maar alleen deze plaats, alwaar het been doorknaagd zijnde, was aangedaan, werd de doorboring gestaakt; dewijl dezelve eene meerdere vernietiging, dan de ziekte zelve, zoude hebben te wege gebragt.

De verdere genezing zochten wij alleen, door met het gezegde vocht tweemaal des daags in te spuiten, te verkrijgen, waarmede tot den 29sten aangehouden hebbende, het uitwendige van den mond weder de natuurlijke dikte had; en daar geene ontlasting door den mond meer werd waargenomen, en de zweer op de wang zoo verre genezen was, dat dezelve alleen door een dekpleister verbonden werd, keerde de lijder tot zijn gewoon handwerk, het welk op een afstand van deze stad was, terug, en alzoo werd het verder beloop dezer ziekte geheel aan de natuur overgelaten, en gelukkig volbragt.

V I J F D E

W A A R N E M I N G.

Het is in de oefenende Genees- en Heelkunde geenszins vreemd, dat men uit gelijke oorzaken zeer verschillende toevallen of verschijnselen waarneemt: even zoo wel ziet men ook, dat zeer verschillende oorzaken, zoo na met elkander overeenkomende, of aan elkander gelijkende toevallen, of verschijnselen kunnen opleveren, dat het niet zelden den kundigsten Genees- of Heelmeester bedriegt: te regt zegt daarom de Vader der Geneeskunde: „*de ziekte, wel gekend, is reeds half genezen.*”

Met hoeveel regt kan zulks gezegd worden van
die

die ziekten, welke zich aan de oppervlakte der huid onder den naam van uitslag voordoen!

Ik behoef mij hieromtrent slechts te beroepen op die gene, welke in onzen korten en zoo naauw bepaalden werkkring de tot ons komende lijderen met mij onderzochten, en zal derhalve de geoefende kunstgenooten zulks niet behoeven voor te houden; en mij deswege alleen bepalen tot de *vochtige* en *drooge* schurft: — de overeenkomst van de *verrische* met de *eenvoudige*, waarvan wij de gelegenheid hadden, onderscheidene voorbeelden te zien: — de uitslag, gevolgd na eene enkele koorts, die niet zelden in een' korten tijd verdwijnt; daar in tegendeel *andere* maanden, ja somwijlen jaren lang een of ander gedeelte van het ligchaam blijven innemen, en alle Genees- en Heelmiddelen wederstaan; — zou hier niet eene bijzondere in het ligchaam aanwezige scherpte, als de oorzaak van het voortduren der ontlaste stof, waarvan de natuur door een' gebaanden weg zich zoekt te ontdoen, zijn te houden? — of is het een plaatselijk gebrek in de huid zelve? — en hoe moeilijk zal dit in den eersten opslag te bepalen zijn.

Men zegt: een venerifche, scorbutique, of andere uitflag wordt verzeld met andere algemeene kenteekens dier fcherpte, het welk evenwel anderen zoo wel, als mij, meermalen heeft te leur gefield. —

Zoo heb ik lijderen gehad, welke een' gemeenzaamen omgang met befmette perfonen hadden, dat zij met eene opene plaats aan de hand: bij voorbeeld, door aanraking of behandeling bij de zulke, bij welke het venerifch fmet niet volkomen te onder gebragt was, een gelijkfoortig plaatfelijk gebrek hadden ontvangen, en aldaar maanden lang gehouden zonder eenig ander teeken van befmetting.

Wanneer wij dit een en ander nagaan, zal men zich minder behoeven te verwonderen over het werkelooze van zulk een' heelmiddel, het welk bij andere, op het uiterlijk aanzien zoo nabij komende, ziekten, de beste uitwerking gehad heeft.

Het getal van meestal' behoeftege lijderen van dien aard, welke van tijd tot tijd onze hulp vroegen, gaf ons hiertoe genoegzame gelegenheid; wij beproefden deswege bij velen in onderscheidene *Herpetifche* uitflagen het *Axung* en *ol. Oxygenatum*, gelijk het, volgens de Voorrede van dit werk,

door

door den Hoogl. DRIESSEN wordt bereid, met het beste gevolg, en gelijk ook de Hoogl. meermalen dit middel als zeer vermogend in huidziekten aan het publiek heeft aanbevolen: (bijzonder in zijne briefwisseling met wijlen zijnen Vriend, den Amsterdamschen Geneesheer DEIMAN, aan wien wij dit uitmuntend middel in de eerste plaats verschuldigd zijn); — zoo had zijn Hooggeleerde hier met mij ook de gelegenheid, om de verschillende uitwerking van hetzelfde bij onderscheidene lijderen waar te nemen.

Dat nu het zoo heilzaam middel als het *Ung.*, of *ol. Oxygen.* zoo dikwerf weigert aan de verwachting te beantwoorden, zal niemand met mij, wanneer wij de zoo naauwe overeenkomst van de uit verschillende oorzaken voortkomende huid-uitslagen nagaan, zich behoeven te verwonderen, waarvan de oorzaak alleen daarin gelegen is, dat deze middelen, door velen aldus aangewend in gevallen, alwaar een inwendige scherpte in het ligchaam aanwezig is, welke de uitslag verzelt, — of waarvan dezelve een gevolg is, alsdan zal dit middel die gunstige uitwerking niet kunnen hebben.

Hoe geschikt op zich zelf ook dit middel zij, om aan de huid de behoorlijke toon en zachtheid te geven, zal hetzelfde evenwel in ontstekingsachtige uitslagen, zonder behulp van inwendige of afleidende middelen aangewend, geheel onvermogen of schadelijk bevonden worden; terwijl ook de gunstige uitslag zeer veel van de bereiding afhangt, het welk mij in den beginne meermalen is voorgekomen, voor ik de gelegenheid had, hetzelfde onder het oog van den Hoogl. in het *laboratorium Chem.* te vervaardigen.

Om evenwel die gevallen, bij welke het gezegde middel de beste uitwerking getoond heeft, op te noemen; zou ik mij moeten bepalen bij de onderscheidene aan deze ziekte gegevene benamingen, welke zoodanig uit een loopende, en wederom vermengd zijn, dat het waarlijk moeilijk is, dit middel aan eene onder dezen naam voorkomende huidziekte aan te prijzen; waarom ik niet ondienstig oordeel, om kortelijk en in het algemeen deze ziekte na te gaan.

Herpes of *herpetische* uitslag heeft meestal onderscheidene, en somwijlen verborgene, uit bijzondere

dere scherpten voortkomende oorzaken, waarvan alsdan ook de meer moeilijke genezing afhangt, en de ziekte dikwijls zich sterker aan de oppervlakte opdoet; en zoo ik mij niet bedriege, zijn het deze onderscheidene uitwerkselen, waardoor de huidziekten zoo vele verschillende benamingen bekomen hebben.

Reeds sints de vroegste tijden der Genees- en Heelkunde, tot zoo verre mij bekend is, (de jongste niet uitgesloten), heerscht eene zekere verwarring in de veelheid der benamingen, welke men aan de huidziekten gegeven heeft.

Ten allen tijde, zoo veel ik weet, heeft men door de onderscheidene benamingen slechts de verschillende trappen van kwaadaardigheid, afschuwelijk aanzien, grootere oppervlakte, spoediger voortgang, meerdere vochtigheid, dikkere korst, gedaante der vlekken, willen uitdrukken: — benamingen, waarnaar wij onze geneeswijze eenigzins zouden kunnen regelen, wanneer er geene bijzondere scherpte aanwezig is.

Om maar één voorbeeld bij te brengen: wij vinden volgens VAN SWIETEN: *Verklaring der*
kor-

korte stellingen van BOERHAVE § 1151. bij COCCHI — „dat de lazarij tot de scheurbuik kan ge-
 „bragt worden, en dat het eene kwaal is, die
 „dikwijls in Egypte ontstaat, omdat aldaar dik-
 „wijls gebrek aan groenten is. Hij teekent tevens
 „aan, dat de verlatene melaatschen van de zamen-
 „leving der menschen afgescheiden, om de lelijk-
 „heid der ziekte na eenzame plaatsen overgebracht,
 „soms tijds hersteld zijn, niet door het eten van
 „slangen uit wanhoop, gelijk sommige geschreven
 „hebben; maar omdat de ellendige geene spijs dan
 „groenten hadden kunnen vinden.” —

Welke verwarring zoude dergelijke onderstelde
 overeenkomst kunnen geven in dit gewigtig gedeelte
 der ziektekunde?

Om evenwel alle bijzondere, en zoo weinig be-
 teekenende benamingen, zoo veel mogelijk te ver-
 mijden, zal ik mij voornamelijk bepalen bij de ziek-
 ten, welke ons zijn voorgekomen, en die ik ge-
 makshalve tot drie hoofdsoorten zal zoeken te bren-
 gen.

I. De vochtige

II. De drooge *Herpes*.

III. De Hoofd-schurft.

Aan-

Aangezien er geen uitflag zonder ontlasting van eenige stof wordt waargenomen, en alzoo in den striksten zin geen drooge *Herpes* kan gezegd worden te zijn; zal het derhalve zeer moeilijk vallen, om zonder eenige derzelve op te noemen, genoegzaam verstaanbaar zich uit te drukken, welke tot de eerste, en welke tot de tweede moeten gebragt worden. Tot de

Iste, of vochtige worden gebragt alle die uitlagen, welke te gelijk veel vocht opleveren, het zij zulks geschiedt door het formeren van korsten, die gedurig afvallen, en wederom te voorschijn komen, en alzoo de raauwe, en steeds uitwazemende huid overdekken, — of dat door eene roosachtige oppervlakte een gedurig zweet wordt uitgeworpen, — alle uitflag met ontsteking, — insgelijks zulke, die door de ruwe en harde oppervlakte droog schijnen, en slechts bij het krabben of wrijven vochtig worden. Tot de

IIde, of drooge. — Wanneer de huid door een schub- of zemelachtige oppervlakte bedekt wordt, die aan den lijder weinig hinder aanbrengt, dan somwijlen jeukte, en wanneer zij aan zich zelve
over.

overgelaten wordt, afvalt, en wederkomt zonder eene merkbare vochtigheid.

Herpes, dauwworm, uitslag of vurigheid wordt in 't algemeen genoemd, wanneer aan eenig deel van het ligchaam eene min of meerdere hoeveelheid kleine, roodachtige, jeukende, eenigzins verhevene, blaasachtige puistjes worden waargenomen, welke spoedig of van zelf doorbreken, of wegens de jeukte door den lijder worden doorgekrabt, en een slijm-achtig, helder, ziltig en scherp vocht uitzweeten, het welk de randen prikkelt, de jeukte vermeerdert; zoo dat dit gebrek in een' korten tijd toeneemt, zich uitbreidt, en niet zelden het geheele deel doorloopt, het welk hierdoor aangedaan wordt.

Deze voortgang geschiedt — of door een' voortloopenden rooden rand; — of dat er zich in den omtrek gelijke puisten opdoen; — somwijlen ook is de voortgang minder, en bepaalt zich tot eene enkele plek, alwaar de uitgewazemde stof bij wijze van korsten afvalt; — andere spreidt zich wederom verder uit, en geneest in het midden; — of, gelijk niet zelden wordt waargenomen, op de eene, en vertoont zich wederom op eene andere plaats; —
ook

ook ziet men, dat aan onderscheidene deelen deze ziekte gevonden wordt bij wijze van schub- of zemelachtige witte plekken: en dus zien wij genoegzaam, hoe aan deze ziekte onderscheidene benamingen kunnen gegeven worden, overeenkomstig de gedaante en hevigheid derzelve.

I. Wanneer wij nu de algemeene verdeling of benaming dezer ziekte nagaan, is de voortvrètende uitslag, *Herpes exedens* of *esthiomenos* tot de vochtige, en wel tot de eerste derzelve te brengen.

A. Deze ziekte, die aan meest alle plaatsen van het ligchaam, doch voornamelijk aan het hoofd, hals, dijen, en in de lieschen gevonden wordt, doet zich het eerste aan het oog voor met eenige naast elkander geplaatste roodachtige puisten; — of, gelijk mij zeldzamer is voorgekomen, met eene enkele roode plek zonder kennelijke verhevenheden, beide tevens verzeld door afwisselende brandende pijnen; — dan wederom sterke jeukte, zoo dat de lijder deze plaats van de opperhuid meestal zelf berooft, waardoor dit gebrek aanmerkelijk toeneemt, en zich uitbreidt. De oppervlakte is bezet met eene onrekbare dunne korst, die de glinste-

H

ren-

rende roode huid door laat fchijnen; en eenigen tijd aan zich zelve overgelaten zijnde, gevoelt de lijder, dat de glasachtige, door de fteeds uitzweetende, gedroogde, en aan deze ziekte eigene fcherpe ftof gemaakte opperhuid, bij de geringfte fpanning, of beweging des deels met kleine fcheuren en fpleten als doorsneden wordt, welke na weinig tijds in de gedaante van fchilfers of korften met veel jeukte afvallen, waarna men de geheele oppervlakte met een kleverig-fcherp vocht overdekt vindt.

De voortgang van dit gebrek is ook meest alleen door de meerdere ontsteking, met welke de randen bezet zijn, kennelijk, het welk de gezonde huid als wégknaagt en invreet, en niet zelden aanzienlijk vergroot.

De fnelle voortgang, de meerdere ontsteking en ontlasting der vochten, zwerende gedaante, bijkomende koorts &c. ftellen de onderscheidene trappen des gevaars dezer ziekte, en wijzen ons te gelijk den weg ter genezing.

Niet zelden ondervindt men groote hindernisfen bij de genezing dezer ziekte, (waarover SCHMUC-

ZER *Vermischte Chirur. Schriften* I. b. p. 163. en vervolgens), bijzonder, wanneer zich hierdoor de natuur mede van eene groote hoeveelheid in het ligchaam aanwezige scherpte zoekt te ontdoen, en gedurende deze ontlasting de lijder voor het overige gezond schijnt, is het, dat eene uitwendige of plaatselijke behandeling geenszins aan het oogmerk zal kunnen voldoen, maar eerder schadelijk zijn; en moet dus altijd verzeld gaan met inwendige geneesmiddelen, overeenkomstigen leefregel, en het geen ik meermalen met den besten uitslag verrigt heb, in de nabijheid, of op de plaats zelve een *garou* te plaatsen, overeenkomstig de deelen, welke aangedaan zijn, waardoor men eene grootere prikkeling, en eene meerdere ontlasting tot eene kleine oppervlakte brengt, en alzoo de overige plaatsen met meerdere veiligheid uitwendig kan behandelen.

De volgende waarneming, door ons alleen door uitwendige middelen behandeld, gaf ons genoegzame blijken van derzelve schadelijkheid.

Het is bekend, dat er van tijd tot tijd onderscheidene heelmiddelen tegen deze ziekte zijn aan-

geprezen, om welke alle op te noemen ons bestek te kort zal zijn.

W A A R N E M I N G I.

P..... M....., oud 50 jaar, zijnde vader van twee gezonde kinderen, middelbare groote, ros van haar, roodachtig, bloeiend in het aangezicht, zijnde een werkmán, en, behalve het volgend ongemak, van een gezond ligchaamsgestel, welke voor ruim 15 jaren door kleine zweertjes of etterpuistjes aan de binnenzijde der regter dije was aangedaan geweest, die eindelijk zonder groot ongemak of aangewende moeite verdwenen, en weder opkwamen.

Deze afwisselingen waren door hem niet opgemerkt aan het een of ander hun oorzaak als verschuldigd te zijn; doch namen meest altijd dezelfde plaats weder in, zonder zich aanmerkelijk te hebben uitgebreid. In 1807, den 1 Maart, toen hij tot ons kwam, had hij den voortvretenden uitslag of *herpes exedens*, die de geheele regter zijde van den navel tot de liesch, de binnen- en voorzijde der dije tot beneden de knie had ingenomen, en een glanzig, rood
aan.

aanzien had, met eene dunne onrekbare korstige huid, welke op sommige plaatsen met een aan deze ziekte eigen vocht overdekt was.

Het was nu omtrent 12 weken, dat deze puistachtige uitbotting zoodanig had toegenomen, dat het een geheel uitmaakte.

Daar nu intusfchen de staat der ziekte zoodanig verergerd was, had hij fomwijlen in het een en ander gedeelte eene naar genezing gelijkende droogte waargenomen, die slechts een' korten tijd duurde, en wederom met meerder gevoel van hitte, spanning en koorts te voorfchijn kwam.

De lijder klaagde het meest over eene ondragelijke jeukte, en bij het aanraken pijn, die wederom afwisselde in een gevoel van hitte en spanning.

Daar wij nu geene bijzondere smetstof bij dezen man konden ontdekken, zijnde voor het overige gezond, fchreven wij hem een verkoelenden leefregel, zoo veel zijne bekrompene omftandigheden toelieten, voor, en behandelden het gebrek slechts uitwendig met de *oxung oxygen.*; en bijzonder die plaatsen, welke van tijd tot tijd met gemelde glanzige glasachtige broze korst overdekt waren.

Den 7den had alles een gunstig aanzien, en de lijder was gemakkelijker.

Den 15den had zich op nieuw weder dit ongemak, doch slechts op sommige plaatsen, met veel ontlasting vertoond, en had weder een gelijk aanzien, als in den beginne. Men schreef deze verergering gedeeltelijk toe aan den zwaren arbeid, welken hij had moeten doen, en wij maakten dus geene verandering in de behandeling.

Den 24sten was het in alle opzigten merkelijk beter. Vermindering van jeukte en pijn, meer zachtheid bij het aanraken, minder vocht-ontlasting hadden plaats; het ongemak was op het aanzien bleeker, zonder op zijn ligchaam eenigen invloed te hebben; wij bleven dus bij hetzelfde gebruik.

April 6 was alle roodheid, ontlasting van vocht, pijn en spanning verdwenen, alleen dat de geheele oppervlakte als met eene zemelachtige huid bezet was, zonder eenig kennelijk puistje; en de lijder was wel. Wij lieten hem met het gezegde middel voortvaren, om de drooge oppervlakte zacht te houden, en hetzelfde zoo spaarzaam gebruiken, als hij zelf zou noodig oordeelen. Den

Den 13den was alles als op den 6den, behalve dat de huid minder affhilferde, zoo dat wij de fmering om de 2 a 3 dagen noodig oordeelden, en de *herpes* of dauwworm werd voor genezen gehouden; doch de lijder klaagde nu over eene donkerheid van het linker oog: — de voorwerpen waren voor hem als bewolkt, het wit van 't oog had eene geringe ontsteking, doch de *cornea* was als met een melkachtig vocht doortrokken, bleek en ondoorschijnend; — wij deden hem eene aderlating van 8 oncen, en eene spaansche vlieg-pleister in den nek leggen, die eenige dagen werd opengehouden, om de fcherpe stoffen meerder af te voeren.

Den 23sten. Het aangewende had in dezen geene verligting aangebragt, het oog was meer ontstoken, het gezigt minder, zoo dat hij weinig voorwerpen konde onderkennen, en men eene volkomene blindheid vreesde: wij plaatsten hem een *feton* in den nek, zonder op het oog iets aan te leggen.

Den 30sten. De ontsteking was reeds minder, en de *feton* leverde eene ruime hoeveelheid stofs. Na dezen tijd hebben wij den lijder niet wederom op onze gewoone bezoek-plaats gehad; maar hij

gaf van tijd tot tijd van zijnen gunstigen toestand en vermindering van pijn kennis, terwijl hij nog eenigen tijd met den *seton* aanhield, en het oog met drie weken volkomen hersteld was, zonder iets van zijne voorgaande ziekte ontdekt te hebben.

W A A R N E M I N G . II.

Bij een meisje w..... B....., oud 7 jaren, van een genoegzaam gezond gestel, van gezonde ouderen geboren zijnde, had zich, nu omtrent drie jaren geleden, een uitslag ontdekt, eerst aan en in de omstreek der knieën, daarna aan het gezicht, dewelke van tijd tot tijd met groote korsten was afgevallen, die door de steeds ontlaste vochten binnen weinige dagen zich weder formeerden; terwijl zij tevens dien tijd onder het genot van eene matige gezondheid had doorgebracht.

Den 17 Octbr. 1807 kwam dezelve tot ons, wanneer gezegde uitslag zich in de laatste weken merklijk had uitgebreid, dewelke een geel etterend aanzien met groote, naar honig-raat gelijkende, gekloofde

de

de korsten had, onder welke dan eens goede etter, dan weder een slijmachtig vocht vloeide. De uitslag had zich bijna over het geheele ligchaam verspreid, als aan het aangezigt, hals, onderbuik, schaamdeelen, dije en beenen, die somwijlen alle met korsten ter dikte van bordpapier bezet waren, en eene afschuwelijke gedaante maakten; — en wanneer de korsten niet door zich zelve losgemaakt waren, nam men bij het aftrekken zuiver bloed waar, en de lijderees gevoelde aan het ontbloote deel pijn. Voor het overige had zij weinig jeukte noch pijn, dan wanneer zij zich niet had in acht genomen wegens scherpe spijsen; had anderzins eên' goeden eetlust en behoorlijken afgang. De klieren aan den hals waren weinig opgezet, en zelfs voor het uitbreken van den uitslag door de ouderen niet waargenomen. Gedurende dezen uitslag werd ook de lijderees door de roodvonk aangevallen, na welke de uitslag merkelyk verminderd, doch niet volkomen genezen was; en die naderhand, gelijk wij bij hare komst beschouwden, aanzienlyk zich weder had uitgebreid. Wij deden haar terstond een

fontenel op den arm plaatsfen, en inwendig gebruiken

R. *mur. Baryt* dr. i.
aq. depur. unc. ii.
 m.

om de 3 uur 30 dropfen.

Den 24sten was alles zonder merkelyke verandering, de fontenel begon eene goede ontlasting te maken: op vele plaatsfen, bijzonder alwaar de korstfen afgevallen waren, deed men haar tweemaal des daags bestrijken met het *ol. Oxygen.*

Den 31sten. Hoewel deze ziekte zoo zeer had toegenomen, kwam dezelve tot staan; de uitslag van het aangezigt verminderde, doch was aan het beneden gedeelte eenigzins heviger: wij lieten inwendig met het gezegde middel voortvaren, gelijk uitwendig.

Den 7 Nov. De korstfen vielen van tijd tot tijd meerder af; doch de uitslag bleef nog aanhoudend, en het *ol. Oxygen.* werd bij aanhoudendheid uitwendig gebruikt.

Den 14den was de uitslag aan de schaamdeelen en den buik, gelijk ook in het aangezigt, merkelyk verdwenen: alles werd als voren gebruikt.

Den

Den 28sten was de toestand merkelyk beter. De uitslag was bijkans genezen, uitgenomen aan het aangezigt. Met de gezegde middelen werd nog 14 dagen tot de volkomene genezing voortgevaaren; wij verzochten de fontanel nog eenigen tijd open te houden, en wij hebben verder geen nadeelig narigt van dezelve vernomen.

B. Tot de tweede foort van vochtigen en met ontsteking verzelden uitslag zal ik hier de *Miliaris* of *Gierst-uitslag* brengen.

Deze uitslag is al meest een gevolg van eene heete koorts, en wordt gekend aan eene mindere of meerdere hoeveelheid roode plekken, in welker midden een verheven puistje wordt waargenomen, dat in gedaante en kleur aan eene gierstkorrel niet ongelijk is; — dit puistje of blaasje bevat in zich een helder minder of meerder rood met bloed vermengd vocht; de opkomende vlekken verschillen in den eersten opslag in roodheid, en wijzen ons de mindere of meerdere tot ontsteking geneigde scherpte in het ligchaam aan, als mede de oorzaak van de verschillende kleur der in het blaasje bevatte stof.

Som-

Somwijlen zelfs ziet men, dat, het blaasje doorgebroken zijnde, onder hetzelfde de huid miskleurig, en naar het koud vuur hellende is: hier volgt altijd eene geringe verettering; — daar in tegendeel bij den algemeenen of eenvoudigen gierst-uitslag, na dat de scherpte door geschikte geneesmiddelen is weggenomen, de roode kleur verdwijnt, de puistjes droog worden, en bij wijze van afschilfering verdwijnen.

Deze ziekte, die meest altijd eene galachtige oorzaak heeft, vordert derhalve weinig of geheel geene uitwendige behandeling, ten zij de aangedane plaats of zwerend; — of gelijk in het hier achter geplaatste geval in eene drooge *Herpes* overgaat.

De *Herpes Miliaris* is meer pijnlijk dan jeukend, en de lijder gevoelt in het aangedane deel eene hitte en spanning, die somwijlen door jeukte wordt afgewisseld.

De verdere voortgang dezer ziekte hangt meestal van de hoeveelheid der aanwezige scherpte af. Wordt deze scherpte in het begin door geschikte geneesmiddelen overwonnen, zal de herstelling zeer gemakkelijk zijn; doch zoo dezelve lange in den staat van

ont-

ontsteking een deel blijft innemen, zal het zich gemakkelijk verwisfelen in een werktuigelijk gebrek der huid, en in eene drooge of vochtige onttaarding overgaan.

Slechts één geval is ons van dezen aard voorgekomen.

Een man, oud 40 jaren, zijnde een werkman van een gezond gestel en middelbare grootte, vertoonde mij voor eenige weken eenen uitslag, welke zich toen het eerst openbaarde, als een gevolg van eene koorts, — zijnde een Gierst-uitslag aan het linker been. Niettegenstaande de koorts en ontsteking inwendig weinige dagen verdwenen waren, bleef in het been, zoo ver de roosachtige uitslag zich had verspreid, eene stijfheid, de huid ruw op het aanraken, met gedurige afschilfering in de gedaante van zemelen: somwijlen had hij nog eenige rauwheid aan de eene en andere plaats ontdekt, wanneer hij door wrijven of krabben de nog vast zijnde schilfers had losgemaakt, zoo als wij hem, in Maart 1807 tot ons komende, bevonden.

Niettegenstaande in de laatste weken onderscheidene middelen als smeringen en wasfchingen gebruikt

bruikt waren, konde hij zelfs de geringste verandering niet bespeuren. Zonder eenig inwendig geneesmiddel gaven wij hem de *axung. oxygen.*, om 2 maal des daags het geheele been te smeren, waardoor hij inwendig 20 dagen hersteld is.

C. *Serpigo, serpens*, of voortkruipende *herpes*. Deze benaming is alleen aan deze zoo lang eigen, als dezelve voortloopende is.

Deze uitslag verschijnt met kleine puisten, die een scherp vocht in zich bevatten, verschillende daarin van Gierst-uitslag, dat de huid weinig of niet rood, noch pijnlijk is, en zonder eenige kenmerklijke koorts wordt waargenomen. De vereeniging dezer puisten maakt een' roodachtigen rand, waardoor dit gebrek al verder voortkruipt, en deszelfs voortgang altijd met jeukte verzeld wordt: in het verder beloop is deze uitslag verschillend. Somwijlen laat de voortloopende rand eene harde, stugge, ruwe en schubachtige, eenigzins verhevene huid achter; — somwijlen blijft de huid een' geruimen tijd glad, roodachtig, en heeft eene trage afschilfering; — dan wederom schubachtig zonder verheven te zijn boven de gezonde huid; — dan einde-
lijk

lijk eene zachte zemelachtige afschilfering. Dezelve wordt vervolgens staande; — of verwisfelt ook van plaats, zoo dat ze niet zelden de eene plaats verlaat, en wederom eene andere plaats inneemt; — of dat de eerste plaats op het midden geneest, daar de ronde rand in de gedaante van eenen ring blijft voortknagen. Volgens HENSLEK hebben de Ouden met de namen *Serpigo* en *Impetigo* geene twee onderscheidene ziekten willen uitdrukken; maar door de eene de *voortlopende*, en door de andere de *stilstaande* willen aantonen: gelijk meer dergelijke benamingen uit dit verschillend aanzien gemakkelijk kunnen worden afgeleid.

Meest altijd kan deze uitslag alleen in het eerste tijdperk, of zoo lang dezelve nog met eenen roodachtigen jeukenden rand voortlopend is, tot de *vochtige* gebragt worden; verwisfelt daarna in een drooge, en blijft niet zelden een' langen tijd in dien staat zulk een deel innemen.

Wanneer nu deze ziekte die verandering heeft ondergaan, dat ze niet meer voortloopt, evenwel het aangedane deel blijft innemen, — het zij onder eene mindere of meerdere harde of zachte ontanding,

ding, en wij ons tevens genoegzaam overtuigd konden houden, dat de lijder met de eene of andere ziekte niet besmet was, hebben wij meermalen met de beste uitwerking het *ung. oxygen.* toegediend.

II. Drooge uitslag, eene ziekte, welke eenig deel der huid met een schub- of zemelachtigen uitslag dekt, wordt *drooge*, — of *Herpes Siccus* genoemd.

Deze uitslag kan zijn — of eenvoudig, dat is, wanneer dezelve een gevolg is van één der opgenoemde, of vochtige uitslagen, en meestal een enkel aangedaan deel, zonder zich verder uit te breiden, blijft innemen; — of zaamgesteld, wanneer dezelve vergezeld wordt door de eene of andere smetstof: alsdan blijft zij zich zelden lang tot een enkel deel bepalen, — het zij, dat zij in uitgebreidheid toeneemt; — het zij, dat er zich aan het een of ander deel gelijkfoortige uitslagen, of andere verschijnselen dier scherpte opdoen, waaruit men dezelve duidelijker kan kennen.

De eerste of eenvoudige onderscheidt zich weder; doordien — dan eens de gedaante van schubben, — dan eens die van zemelen de aangedane huid dekt.

De schubachtige is, of verheven, of staat met de gezonde huid gelijk. Ook verschilt dit gebrek niet zelden in gedaante der plekken, het welk meestal afhangt van de wijze van voortgang bij de *serpigo*: De schubachtige is langzamer in het verwisfelen en affchilferen; neemt meestal eene enkele plaats in; is ruw op het aanraken; verwekt den lijder altijd meerder hinder, zoo door de onrekbaarheid der huid bij de beweging, als door jeukte. De zemelachtige verwisfelt daarentegen dikwijls; neemt een grooter deel des ligchaams in, of is op meer dan eene plaats te gelijk aanwezig; — verwekt den lijder, behalve jeukte, weinig hinder.

Deze ziekten zoude men dus, behalve de onderscheidene oorzaken, waaruit dezelve ontstaan, gemakkelijker kunnen verdeelen: — namelijk in zemelachtigen uitflag, *Herpes farinosus*, *furfureus*, schub- of korstachtigen uitflag, *Squamosus*, *crustatus*.

Beide deze uitlagen, in zoo verre het voortduren derzelve als een plaatselijk gebrek der huid moet beschouwd worden, vorderen alleen eene uitwendige behandeling; en als zoodanig hadden wij

bij onderscheidene voorwerpen de gelegenheid, om het *ung. oxyg.* met de beste uitwerking te gebruiken, zelfs bij de zulken, bij welke het gebrek lang aanwezig was geweest.

R. B., oud 68 jaren, van een buitengewoon gezond en sterk ligchaams - gestel, had nu 5 jaren geleden een' uitslag in éénen nacht bekomen aan den linker boven-arm, de zijden, de dije en het been, verzeld met hevige jeukte, zonder voorafgaande kennelijke koorts.

Den volgenden dag deed hij, om de jeukte te verminderen, al de aangedane deelen wasfchen met azijn, waarna de uitslag op vele plaatsen verdween; doch gevolgd werd van eene hevige ontsteking aan het been, die door aderlatingen en het weder uitbotten der vurigheid herstelde.

Hij raadpleegde eenen geneesheer, welke hem langen tijd het gebruik van bloedzuiverende middelen aanried. De uitslag verminderde, doch zeer langzaam, en er bleef aan de binnenzijde der dije een *Herpes Squamosus* achter, welke door de aan hem voorgeschrevene middelen niet de geringste ver-

an-

andering ondergaan had. Bij zijne komst tot ons vonden wij die plaats ter grootte van eene hand eenigzins verheven, de huid verdikt, zonder kennelijke ontlasting van vocht, weinig jeukte, de kleur een weinig donker, hebbende een morfig aanzien, en geheel gedekt met naast elkander geplaatste schubachtige verhevenheden, die zeer langzaam en bijna onmerkbaar verwisfelden. Gedurende dien tijd, dat dit gebrek in gezegden staat geweest was, had de lijder weinig hinder aan hetzelfde; somwijlen, wanneer hij eenige scherpe spijzen gebruikt had, des avonds jeukte. De lijder was voor het overige volkomen gezond, en wij konden geene bijzondere scherpte bij hem ontdekken, en het werd dus voor een plaatselijk gebrek in de huid, en een gevolg van den vochtigen uitslag gehouden, en alleen met het *ung. oxyg.* behandeld. De ziekte verminderde langzaam, en in ruim vier weken was de genezing volkomen.

Deze, de eenige waarneming, welke ons van den schubachtigen uitslag is voorgekomen, zal genoegzaam zijn, om de heilzame uitwerking van het *ung. oxyg.* te zien.

Van de tweede soort, of zemelachtige zijn ons van verschillenden ouderdom onderscheidene aan deze langer of korter plaats hebbende ziekte sukkelende lijderen voorgekomen, welke allen door het uitwendig gebruik van de *axung. oxyg.* alleen hersteld zijn; en daar het onderscheid der ziekte voornamelijk daarin bestond, dat de genezing bij den eenen wat spoediger, dan bij den anderen verkregen werd, en voor het overige met elkander gelijk stond, zal ik de genezing voornamelijk aan de gunstige werkingen, welke het *ung. oxyg.* in het algemeen bij deze ziekten heeft toegebracht, moeten toeschrijven.

Ook kan de drooge of zemelachtige *Herpes* een gevolg van eene bijzondere en wel het meest van eene Venerische scherpte zijn; doch is de schubachtige mij nimmer als een gevolg van een Venerisch finet voorgekomen.

Wanneer nu zulk een drooge *Herpes*, als een gevolg van eene bijzondere scherpte, wordt waargenomen, het zij dezelve uit zijnen aard, als zoodanig gekend kan worden; het zij andere teekenen ons van de zekerheid dier scherpte kunnen overtuigen, vordert het gebrek eene inwendige behandeling, overeen-

kom.

kouftig den aard der ziekte, het welk ik tot de geneeskundige behandeling zal overlaten.

III. Hoofd-fchurft is eene ziekte, welke zich altijd aan het behaarde deel des hoofds opdoet, — met eene ontaarding der klieren verzeld gaat, en meest bij kinderen beneden de 14 a 15 jaren wordt waargenomen.

Deze ziekte is zeer algemeen bij de behoeftige klasfe der menfchen: — heeft veel haren oorfprong uit onreinigheid, het eten van grove, fcherpe, onverteerbare fpijzen, — onrijpe vruchten, ja alle fpijzen, die in ftat zijn, eene kropzeerige ongefheldheid te veroorzaken.

Deze ziekte ontftaat het eerst met veel jeukte, kleine blaasachtige puistjes, welke, doorgekrabd wordende, meest uit zich een lijmerig fcherp vocht doen vloeijen, waar door de haren aaneenklevan, en de korften ontflaan. Wanneer nu de ziekte in den beginne niet wordt tegengegaan, verfpreadt zij zich uit haren eigen aard, en loopt het geheele behaarde deel des hoofds door, overdekt hetzelve als met eene witachtige drooge korst, hebbende een' zuurachtigen, naar bedorven melk riekenden

flank, en gaat veel verzeld met onrein gedierte, 't welk onder en in de korsten zich ophoudt. De ontbloote huid is altijd met een smerig vocht bezet, en wanneer door eenig geweld de korsten losgerukt worden, ziet men, dat de haren mede weggenomen worden, en een zuiver bloed ontlast wordt.

Deze ziekte, aan zich zelve overgelaten, geeft eene kwaadfappigheid, vermagering, bleekheid, flapeloze nachten, en vele andere ziekten, als gevolgen van kwaadfappigheid: — als dikken buik, opgestopten en taaijen afgang, of hevigen buikloop, zelden eene geregelde ontlasting.

Hoewel nu de Hoofd-schurft veel overeenkomst heeft met de *tinea*, bijzonder wanneer de laatste langen tijd aan zich zelve is overgelaten, doordien de klieren zich mede opzetten, en alle reeds opgenoemde verschijnselen te gelijk worden waargenomen; zoo is evenwel het onderscheid tusschen deze twee ziekten, voornamelijk wanneer bij dezelve, gelijk meestal in beide het geval is, de kunst tot hulp geroepen wordt als dezelve reeds verwaarloosd zijn, niet zoo duidelijk, als ons zulks bij het inzien van vele schrijveren wel toefchijnt. De korsten

sten bij de hoofd-schurft worden in dikte en uitgestrektheid gelijk aan die, welke de *tinea* oplevert, doch blijven meestal van eene wittere kleur, zijn meer oppervlakkig, zonder eenige diepte bij het wegnemen derzelve na te laten. De stank, welke bij de *tinea* afschuwelijker is, dan bij de hoofd-schurft, heeft bij de eerste veel overeenkomst met den reuk van bedorven kaas; daar de luizen, welke in het eerst bij de hoofd-schurft veel gevonden worden, bij den verderen voortgang der ziekte verminderen of geheel verdwijnen. Beide deze ziekten schijnen mij uit haren aard besmettelijk, zoo door het dragen van een en hetzelfde hoofddeksel, als door te slapen op dezelfde hoofdkussens &c.

Wij hadden ook hiervan, gelijk van vele andere, uit gebrek van reiniging en voorzorge, en uit slecht voedsel voortkomende huidziekten geen gering aantal, welke waarnemingen alle stuk voor stuk op te noemen ik geene reden vinde; terwijl wij dezelve algemeen op gelijke wijze en met den besten uitlag behandelden.

Bij alle deze lijderen waren de halsklieren zeer opgezet; — sommige van hen waren reeds kaalhoofd-
dig

dig naar mate de ziekte langer of korter was aanwezig geweest.

Wij plaatsten bij alle dezen terstond een *garou* op den arm, lieten de korsten door olie, of andere vette middelen afweeken, en om den anderen dag het hoofd door zeepwater reinigen: zoo dra het hoofd van de korsten gezuiverd was, en de *garou* genoegzaam zich ontlastte, dienden wij met de beste gevolgen het *ol. oxyg.* toe.

Uit één huisgezin ontvingen wij vier kinderen met deze ziekte, waarvan de oudste 14 jaren oud was.

Na dat wij nu 14 dagen, zoo om de *garou* in staat van ontlasting te brengen, als het hoofd op gezegde wijze te reinigen, hadden doorgebracht, lieten wij ze allen tweemaal 's daags smeren met het *ol. Oxygen*, waardoor wij in de eerste weken niet meer konden bewerken, dan te beletten, dat de korsten weder kwamen.

Er bleef telkens een zemelachtige uitslag met opkomende puisten achter; en niettegenstaande al het haar was uitgevallen, wanneer wij twee a drie dagen de smering achterlieten, begonnen de korsten zich weder te vormen.

Al-

Alhoewel er nu vier weken onder gemelde behandeling waren doorgebracht, en wij niet konden zien veel gevorderd te zijn, dan alleen, dat de klieren verminderden, en het hoofd onder de bewerking rein bleef, lieten wij evenwel op denzelfden voet voortvaren, met dat gevolg, dat na verloop van nog ruim tien weken de vochtige uitslag geheel verdwenen was, doch van tijd tot tijd er zich een zachte en drooge zemelachtige uitslag vertoonde, welke, door de hoofden met zeepwater te wassen, spoedig weder verdween.

De kinderen genoten verder eene goede gezondheid, de klieren aan den hals waren meestal in een' natuurlijken staat, en alzoo verlieten onze lijderen onze gewone bezoeksplaats, met belasting, om bij de wederuitbotting van den uitslag aan ons kennis te geven, hetwelk echter gedurende onze werkzaamheden niet geschied is.

The first of these is the fact that the United States is a young nation, and that its history is still in the making. It is a nation of immigrants, and its people are still in the process of assimilating the various cultures and customs of the different groups that have come to this country. This has led to a rich and diverse cultural heritage, but it has also led to a certain degree of social and economic inequality. The second of these is the fact that the United States is a large country, and that it has a vast and varied geography. This has led to a wide range of natural resources, but it has also led to a certain degree of isolation and a lack of unity. The third of these is the fact that the United States is a democracy, and that its people are entitled to a voice in their government. This has led to a certain degree of political freedom, but it has also led to a certain degree of political instability. The fourth of these is the fact that the United States is a nation of pioneers, and that its people are still in the process of exploring and settling the vast western lands. This has led to a certain degree of expansion and growth, but it has also led to a certain degree of conflict and violence. The fifth of these is the fact that the United States is a nation of opportunity, and that its people are still in the process of seeking a better life. This has led to a certain degree of social and economic mobility, but it has also led to a certain degree of competition and rivalry. The sixth of these is the fact that the United States is a nation of ideas, and that its people are still in the process of developing and refining their own unique culture and identity. This has led to a certain degree of intellectual and artistic freedom, but it has also led to a certain degree of social and cultural conflict. The seventh of these is the fact that the United States is a nation of progress, and that its people are still in the process of embracing and utilizing the latest scientific and technological advances. This has led to a certain degree of economic and social development, but it has also led to a certain degree of environmental and social degradation. The eighth of these is the fact that the United States is a nation of hope, and that its people are still in the process of dreaming and striving for a better future. This has led to a certain degree of optimism and confidence, but it has also led to a certain degree of uncertainty and anxiety. The ninth of these is the fact that the United States is a nation of love, and that its people are still in the process of learning and practicing the values of compassion, tolerance, and respect. This has led to a certain degree of social harmony and unity, but it has also led to a certain degree of social and cultural division. The tenth of these is the fact that the United States is a nation of faith, and that its people are still in the process of seeking and practicing their own religious and spiritual beliefs. This has led to a certain degree of moral and ethical guidance, but it has also led to a certain degree of religious and cultural conflict.

The history of the United States is a complex and multifaceted one, and it is still in the process of being written. It is a history of struggle and triumph, of hope and despair, of love and conflict. It is a history that is still in the making, and it is one that we all have a part to play in. We must continue to strive for a better future, for a more just and equitable society, and for a more united and harmonious nation. We must continue to embrace our diversity, to celebrate our differences, and to work together to overcome our challenges. We must continue to dream and to strive, for the United States is a nation of opportunity, and it is a nation that is still in the process of becoming.

THE HISTORY OF THE UNITED STATES

N A S C H R I F T .

Bij het inzien der tweede waarneming zal de lezer zich ligtelijk verwonderen, dat die ziekte aldaar geheel zonder eenige benaming voorkomt, daar toch evenwel de hierbij uit STALP. VAN DER WIEL aangehaalde waarneming in het kostbare en uitmuntende werk van den Heer WILLAN te gelijk wordt aangehaald onder den Viscschubbigen uitslag of *ichtiosis*, het welk om derzelve overeenkomst ook bij het mijne is gevoegd; doch wanneer ik andere Schrijveren over deze ziekte naauwkeurig naga, vind ik geene genoegzame overeenkomst tusschen deze en den *ichtiosis*, om dezelve als ééne ziekte te houden, waarom ik dezelve dan liever ongenoemd wilde laten, dan eenen naam op te geven, waaromtrent ik niet volkomen zeker was.

Ins-

N A S C H R I F T.

Insgelijks zoude ik ook in de vijfde waarneming, alwaar onderscheidene huidziekten voorkomen, van de zoo kostbare werken van WILLAN en ALBERT wel meer gebruikt gemaakt, en de benamingen daarnaar gevolgd hebben, zoó ik niet met grond konde vooronderstellen, dat die werken bij het minste getal der lezeren van deze waarnemingen voorhanden zijn, waarom ik dezelve met stilzwijgen ben voorbijgegaan. Voor het overige heb ik voornamelijk de korthed, en de wijze, op welke het door ons aangeprezen middel de beste werking getoond heeft, in het oog gehouden, en daarnaar zoo veel mogelijk de verdeeling gerigt.

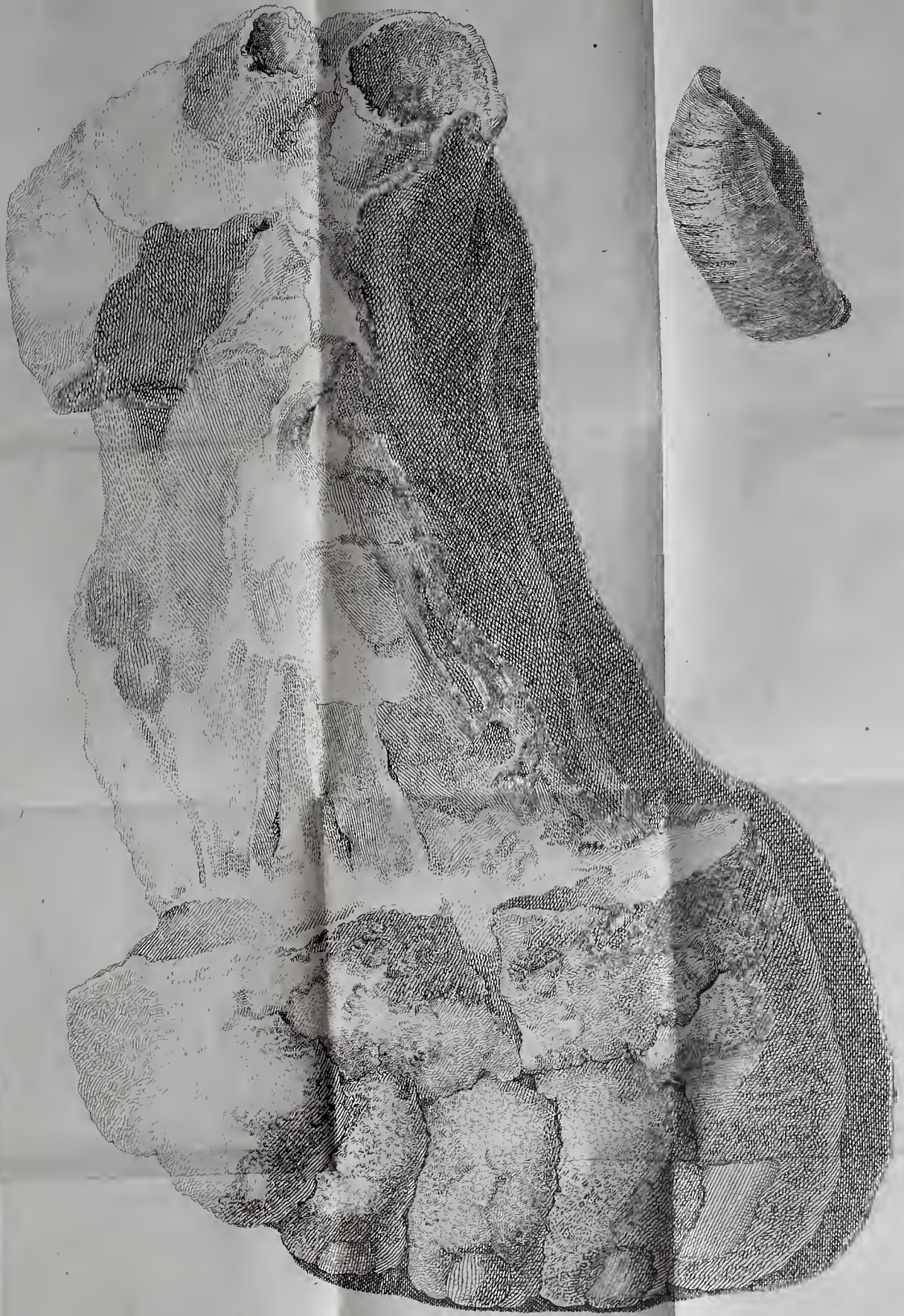

VERKLARING DER PLATEN.

- Plaat I. vertoont den Olifants-voet van voren, aan den buiten-enklaauw het stuk kraakbeenachtige huid, waarvan bladz. 25 gemeld is, achter gelaten; voor het overige de huid tot aan de teenen weggenomen, alwaar de dikte van dezelve te zien is. De hierbij geplaatste Figuur is de afgezaagde nagel, op bladz. 36 aangehaald.
- II. vertoont denzelfden Voet aan de binnenzijde.
- III. toont aan in de eerste Fig. de oppervlakkige gedaante der huid; de andere Fig. hetzelfde stuk huid in derzelver dikte, waarin de openstaande mond van de verwijderde huid-slagader, welke op bladz. 25 is aangehaald.
- IV. behoort tot de Tweede Waarneming.

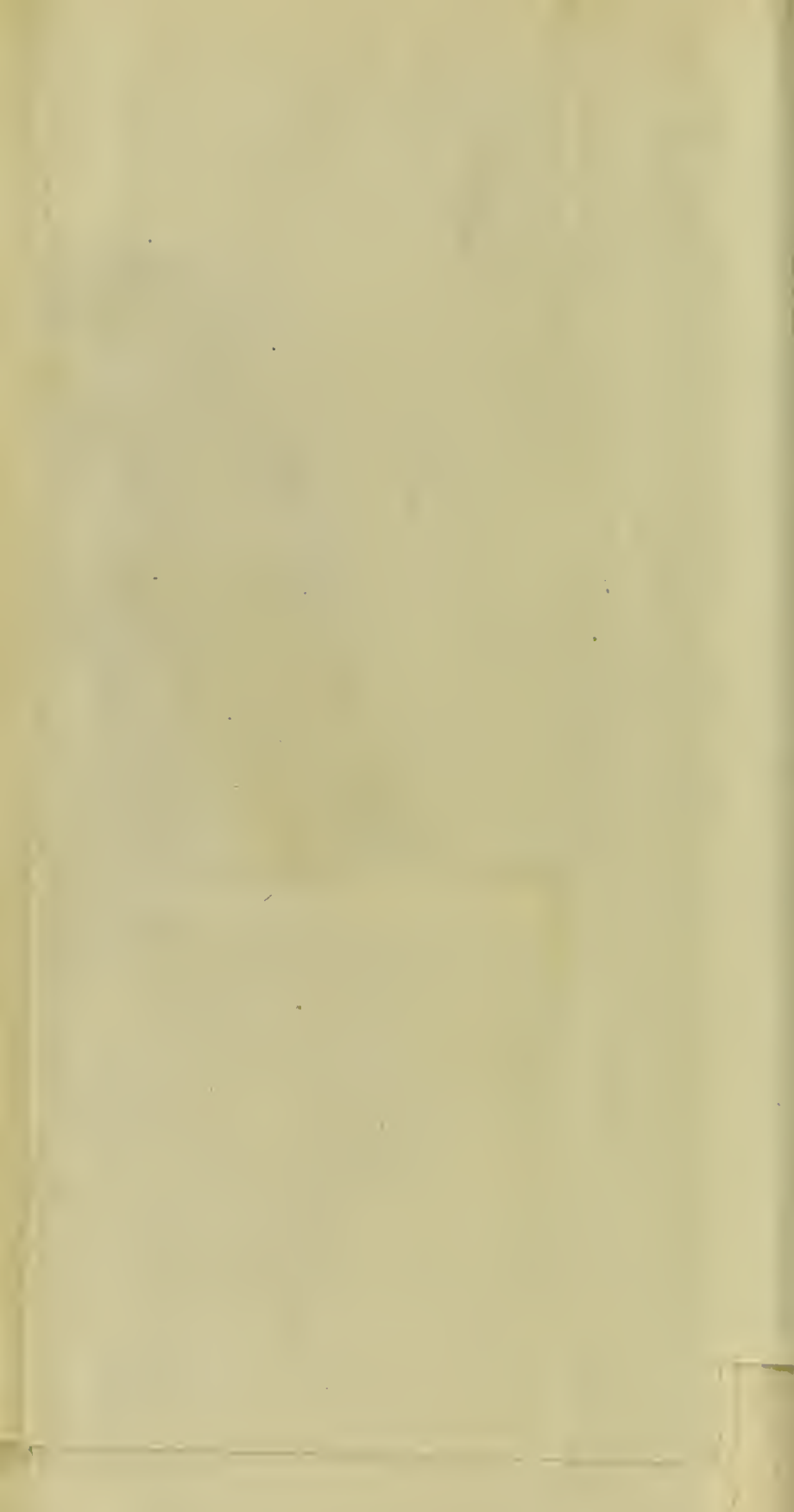
VERBETERINGEN.

- Bl. 8 reg. 11 staat: Plaat II. moet zijn: Pl. III.
— 10 — 2 staat: Plaat II. moet zijn: Pl. III.
— 25 — 23 staat. IIde Plaat. moet zijn: IIIde Pl.
— 93 — 23 staat: le de. moet zijn: levende

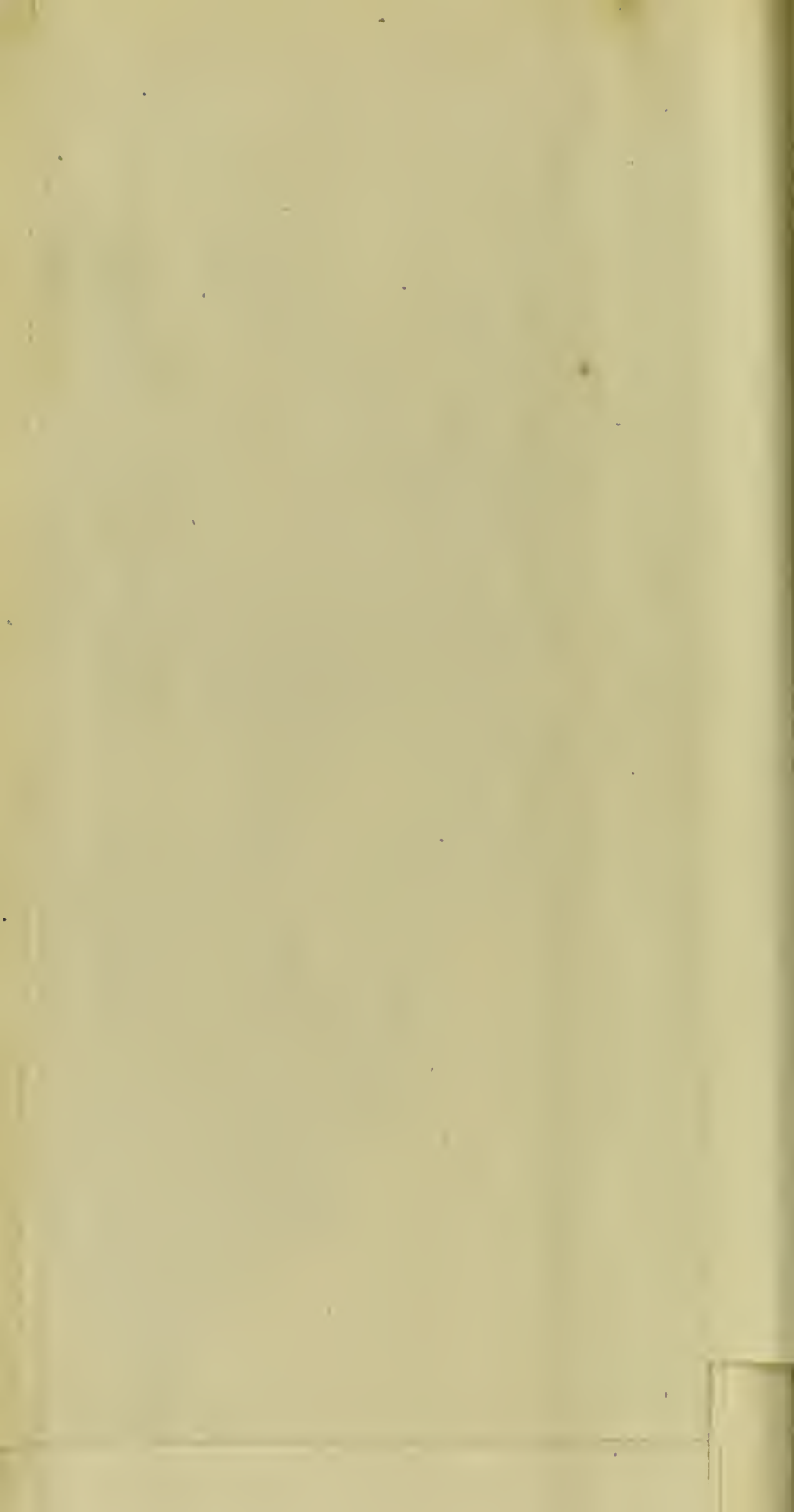

G. J. Goussier, del.

J. E. Marcus, sculp.

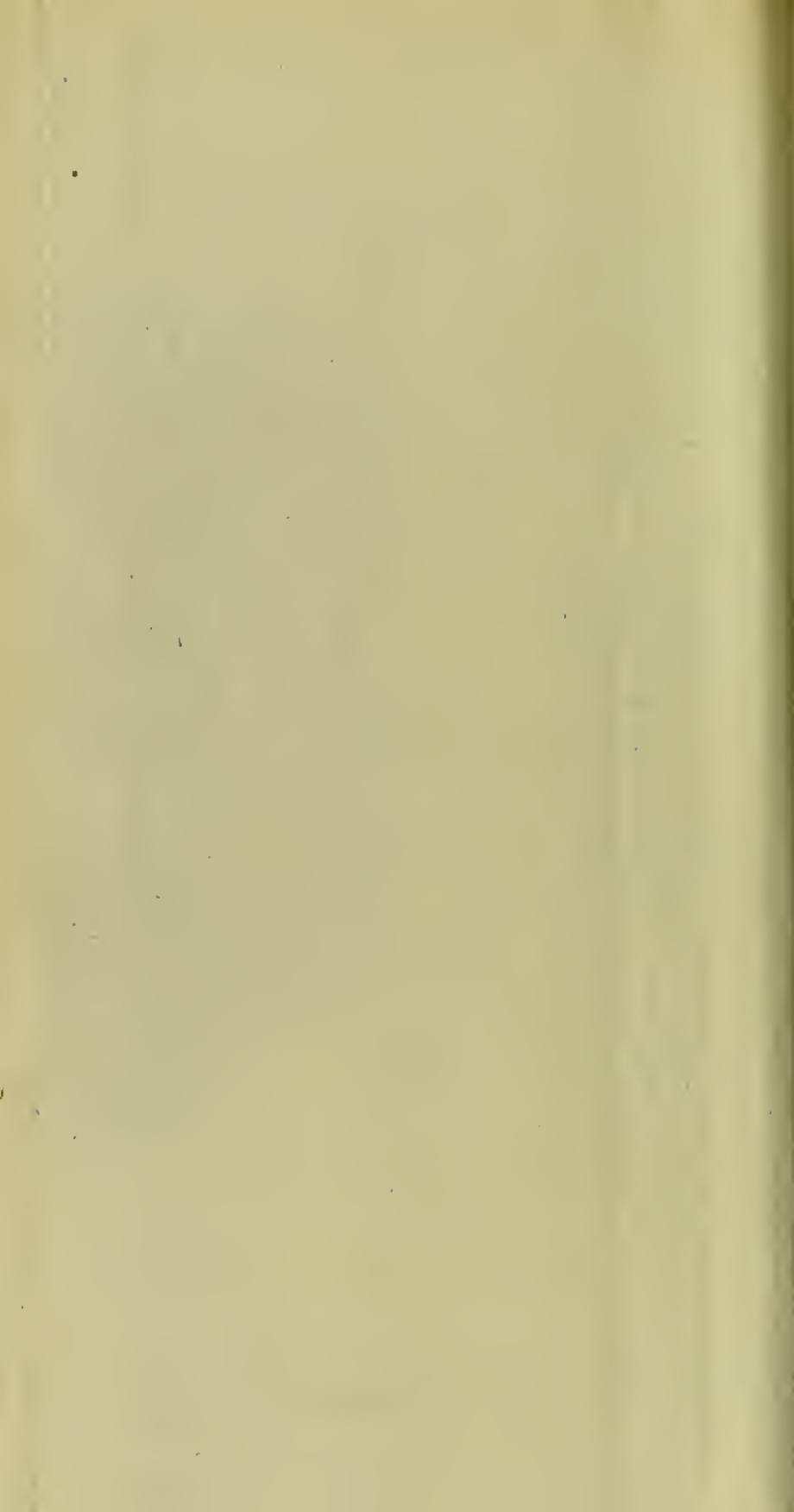

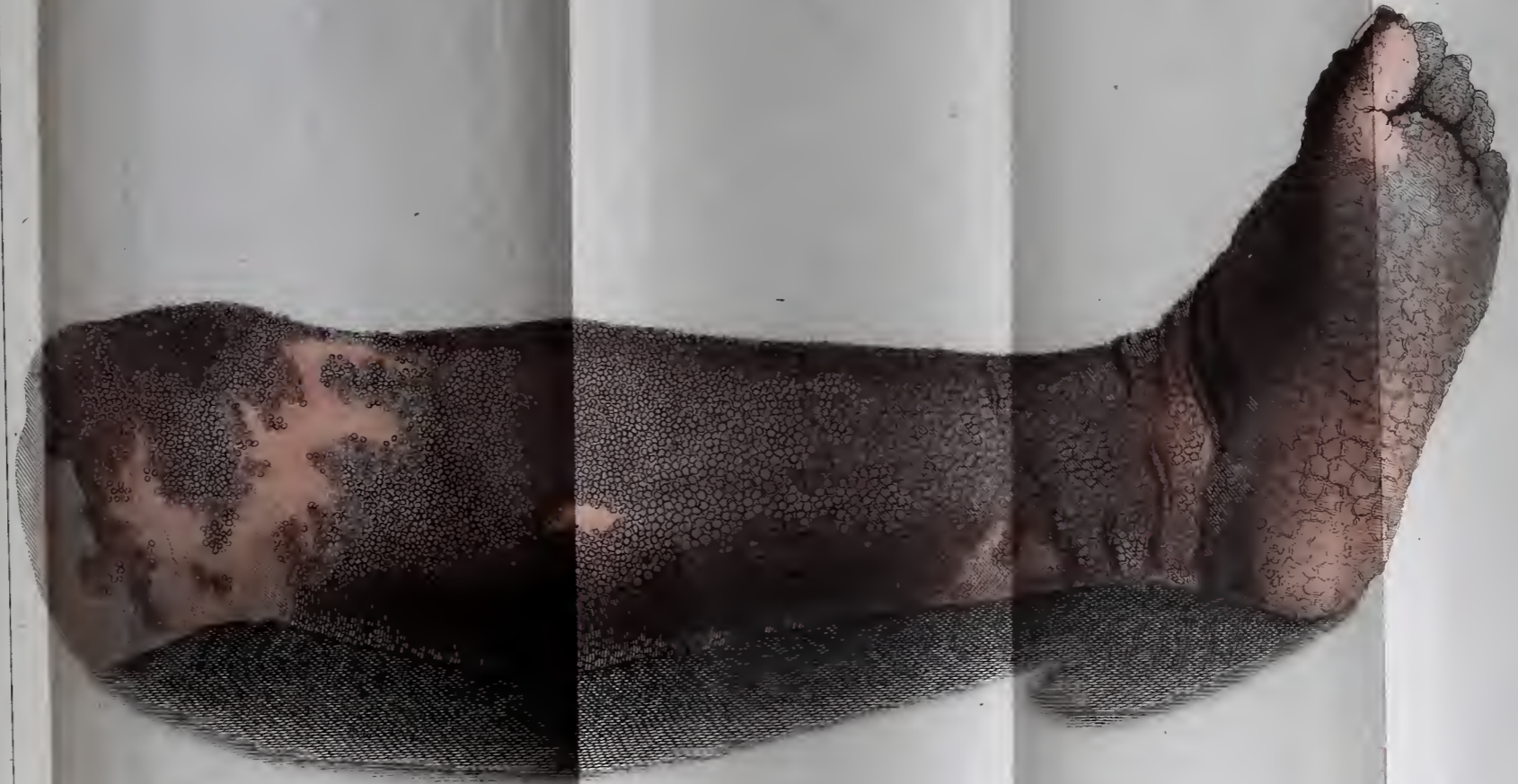

J. P. Driesfen, ad rin. del.

J. E. Marcus sculp.

G. F. Goussard del. ad viv.

J. B. Marcus sculp.

